yarına doğru

AYLIK DERGİ

SAYI 18

HAZİRAN 1976

başyazı	3	materyalist bir edebiyata doğru
enver gökçe	8	meri kekliğim/şiir
yakup çiftçi	9	bilim ve ideoloji
şükrü bilgiç	15	kara kuş/hikaye
sinan fıratlı	20	devrim için eğitim ve kültür
asım bezirci	22	nâzım'ın bulunamayan şiiri
nâzım hikmet	24	karıma birinci mektup/şiir
j. v. stalin	27	dilbilimde marksizm'e ek
adnan özyalçıner	33	gözleri bağlı adam/hikaye
m. angel asturias	45	yaşıyor pablo neruda/şiir
pablo neruda	47	jimenez geliyor uçarak/şiir
j. carrera andrade	51	kuşların kullanması için/şiir
i. pereda valdes	53	zenci bebeğe ninni/şiir
r. olivares figueroa	54	rençber/şiir
luis munoz marin	55	proleterler/şiir
f. gordillo cervantes	56	andres/şiir
jorge de lima	57	joao baba/şiir
duran yılmaz	58	başaklar olgunlaşırken/hikaye
timuçin özyürekli	69	nehir/şiir
tahir abacı	71	en yazılmaz şiir/şiir
mao zedung	72	müzik işçilerine söylev

Sahibi ve Sorumlusu: T. Abacı / Yazışma: P.K. 327 Sirkeci - İstanbul / Havale. Posta Çeki Hesap No: 2-009251-7 / Yönetim Yeri: Narlıbahçe Sokak, Kader Han, 5/10 Cağaloğlu - İstanbul Dağıtım: Yarına Doğru / Yıllık Abone: 90 lira, Yurt Dışı (Uçak) 180 lira / Dizgi: Kardeş Matbaası, Baskı: Öztürk Matbaası / Son Basım: 15.5.1976

YARINA DOĞRU'nun bu sayısı da iki aylık olarak çıktı. Yayın alanındaki genel kriz, öte yandan sanat dergilerine gösterilen ilginin yetersizliği bizi bu biçimde davranmaya itiyor. Ancak, bir süre için bu biçimde de olsa, işlevine inandığımız YARINA DOĞRU'yu sürdürmeye çalışacağız.

Bu sayıyla yeni dönemin altı sayısı tamamlandı. Bu sürede özellikle sanat tutumu açısından önemli konuları tartışmaya getirdiğimizi, ayrıca hakkını vermeye çalıştığımız şiir ve hikâye türündeki örneklerde belli bir düzeyin altına düşmediğimizi sanıyoruz. Kazandığımız yeni deneylerin de ışığında, giderek çağdaş edebiyatımıza daha çok eğilmenin, yeni yetenekler ortaya çıkartmanın önemine inanıyoruz. Sanat anlayışımızdaki netleşme ise gerek başyazılara, gerekse öteki yazılara daha da billurlaşarak yansımaktadır.

Bu sayıda önemli yazılar ve birbirinden ilginç üç hikâye, ayrıca Ülkü Tamer'in usta çevirisiyle Latin Amerika Şiirinin ikinci bölümü yer alıyor. Enver Gökçe'nin az bilinen bu önemli şiiri, vaktiyle bir tiyatro dergisinde çıkmış ve unutulup gitmişti. Enver Gökçe, sonradan o şiiri bir başka şiirinin içinde de değiştirerek kullandı. Bunu neden yaptığını bilemiyoruz ama şiiri bu haliyle daha da ilginç gibi geldi bize. Yakup Çiftçi'nin yazısı hem bilim - ideoloji ilişkilerini ele alışındaki açıklığıyla, hem de Louis Althusser'in ülkemizde bilinmeyen özeleştirisine değinişiyle ilginçlik taşıyor. Stalin'in «Marksizm ve Dil»in Türkçe çevirisinde bulunmayan yazısı, sadece dil konusuna değil, aynı zamanda Marksist yöntem konusuna da eğildiği için önemli. Asım Bezirci'nin Nâzım Hikmet'in bilinmeyen bir şiirini tanıtan ve sunan yazısını yayınlamakla; dergimizin ilk döneminin ilk sayısında çıkan ve düşünce olarak bugün genelde (geliştirerek) koruduğumuz, ama üslûp olarak korumak istemediğimiz bir yazıdaki ona karşı yersiz tavrı da düzeltme olanağı bulduğumuz için sevinçliyiz.

MAYIS AYI AYDINLIK :
DÜNYA İŞÇİLERİ ŞANLI DİRENİŞLERİNİN YIL DÖNÜMÜ VE ENTERNASYONAL DAYANIŞMALARINI 1 MAYISTA KUTLUYORLAR.

MAYIS AYI KARANLIK:
HALKININ KURTULUŞU İÇİN MÜCADELE EDEN BİR ÇOK SOSYALİST ÖNCÜ FAŞİZM TARAFINDAN BU AY İÇİNDE KATLEDİLMİŞTİR.

MAYIS AYI YİNE DE AYDINLIK:
ÇÜNKÜ ONLARIN MÜCADELESİ VE AZMİ EMPERYALİZME KARŞI, FAŞİZME KARŞI SAVAŞAN HALKLARIN MÜCADELESİNE IŞIK TUTUYOR, DEVRİMİN YOLUNU AYDINLATIYOR...

başyazı

MATERYALİST BİR EDEBİYATA DOĞRU

Sanat alanındaki tartışamalarda, artık «sosyalist gerçekçilik»in deyim ve kavram olarak benimsendiğini izliyoruz. Bu benimsemeyle birlikte de kendisini ilerici, devrimci sayan her yazarın bir anda «sosyalist gerçekçi» olup çıktıklarını görüyoruz. Hatta bireyci burjuva yazarlar bile, sosyalist gerçekçilik adına konuşma yetkisini kendilerinde görüp bu konudaki görüşlerin yanlışlığı doğruluğu üzerinde yargıda bulunmaya kalkışıyorlar. «Burjuvaziyi beğenmedikleri» için kendilerini sosyalist sanmaları doğal, gelgelelim sosyalist gerçekçilik konusundaki tartışmalarda yanlış buldukları noktaları ciddi bir şekilde tartışıp kendi «doğruları»nı getirmeye artık mecalleri yok. Yap-

tıkları iş, suratlarını ekşitip ortalığı kargaşa içinde görmekten ve söylenen sözlerin üzerine «yanlıştır» damgasını basmaktan ibaret. Ortalığı kargaşa içinde görmek ise, sınıf yapılarından ileri gelme bir özellik zaten. Bu takım bizi fazla ilgilendirmiyor. Belirli yerlerde etkin olmalarına rağmen, bizim için ölçü onlar değiller. Biricik silahları «görmezden gelmek» ile kalakalsınlar. Genel düzeydeki hesaplaşmaya güvenimiz tam bizim: hayatın iki ideolojiyi birden doğruladığı görülmüş değil!

Bu konudaki asıl eleştirileri yöneltmek istediğimiz çevrelere gelince, sosyalist gerçekçiliği deyim olarak benimsemenin, ilkelerini kabullenip savunmanın ayrı şey, ortaya sosyalist gerçekçi ürünler koyabilmenin ayrı şey olduğunu öncelikle belirtmek istiyoruz. Sosyalist gerçekçilik yedi dağın tepesinde oturan, ulaşılması çok zor, büyülü bir sanat anlayışı değildir ama dün «ilerici» «toplumcu» «gerçekçi» dediğimiz ürünlere bugün «sosyalist gerçekçi» demekle de sosyalist gerçekçi sanata varılmaz. Düne kadar çeşitli sanat anlayışları, çeşitli akımlar «moda»laşmaya uygun olarak kendi gardroplarıyla ortaya çıkmış olabilirler. Gelgelelim, sosyalist gerçekçi sanat hiç de öyle moda bir sanat akımı olmaya gelmez, çünkü belirli tarihsel zorunlukların son aşamasını oluşturan ve ötekilerden farklı olarak sınıfsız toplumu muştulayan bir dünya görüşünün ürünüdür. Kökü tarihin derinliklerinde olan, insanlığın kültür mirasıyla pekişmiş, materyalist bir temele ve bilimsel ilkelere dayanan, bütün dünya halklarının kucaklayan bir evrenselliğe ulaşmış, zincirleme ve sağlam bir gelenektir. Onun dayandığı bu temel, her türden medalaştırma eğilimlerini çok çabuk açığa çıkarıp yere vurmaya yeterlidir.

Tarihin belli bir döneminden itibaren sınıfsal bir karaktere bürünen, tarihsel maddecilik ile diyalektik materyalist yöntemin iç içeliğinden oluşan bu materyalist temel, doğayı ve toplumları açıklayan bilimsel kurallar dizisini getirirken, nesnel gerçekliğin insan iradesinden bağımsız olarak var olduğunu ve insan iradesini belirlediğini saptamıştır. Sosyalizmi «fiilen var olan ön koşulların kaçınılmaz sonucu» değil de, kişilerin seçme sorunu ile ilgili, ahlâksal bir kategori olarak kavrayan görüşlerin sanat alanında ortaya koyduğu örnekler, sosyalist ger-

çekçilik açısından tartışılabilir niteliktedir, hatta çoğu zaman bu düzeyde bile değildir. Yazarın eserlerinde işçi sınıfının «haklı davası»nı savunması, «ezilenlerden yana» olması, işçileri köylüleri anlatması, sosyalist gerçekçi bir sanat yapma sorununu çözümlemekte yeterli değildir. Sanatçı, özel niyeti itibariyle sosyalizme inanmış ve bunu kavram olarak eserinde belirtmiş olabilir. Gelgelelim, olguları tarihsel zorunlukları ve maddi bütünselliği içinde göremeyen ve göstermeyen, yanı yukarıda kısaca belirtmeye çalıştığımız materyalist temelden kaynaklanmayan bir sanat anlayışı özünde sosyalist bir sanat değildir. Oysa, ülkemizde, daha işçi sınıfının tarihsel zorunlulukların sonucu olan öncülüğünü kavramaktan yoksun anlayışların ürünü sanat eserlerine bile çok rahat «sosyalist gerçekçilik» bağışlanabilmektedir. Çağdaş değerlerin ayrım yapmaksızın tümünü kötüleyen, kapitalizme köle olmuş işçinin öte yandan yeşeren ileriye dönük değerlerle ilişkisini ört bas eden, kapitalizmi ölüme mahkûm eden çelişmeleri kavrayamayıp umutsuzluğu yaygınlaştıran bir anlayışın uygulayıcılarına sosyalist gerçekçiliğin ustası gözüyle bakılabilmektedir. Çeşitli alanlarda işçileri, köylüleri, devrimci militanları nesnel gerçekliklerinden kopartıp alabildiğine idealize ederek izleyiciyi, alıcıyı onunla özdeşleştirmek, sosyalist gerçekçi sanat yapmanın en kestirme yolu sayılabilmektedir. Hele bir de «ezilen halkın dertlerini dile getiriyor», onbinlerce okunuyor, yüzbinlerce dinleniyorsa tamam, o sanat artık sosyalist sanatın en âlâsıdır; izleyicisine diyalektik yöntemle düşünebilme konusunda birikim yapıyor mu, olguları kendi bütünselliği ve maddi temeli içinde ele alabiliyor mu, tarihsel zorunlukları kavratabiliyor mu gibi sorular artık hiç mi hiç önemli değildir!

Bu arada, nesnel gerçekliğin özündeki kesintisiz gelişmeyi ele alırken determinizmi mutlaklaştıran ve bu gelişmeyle onu hızlandırma arasındaki diyalektiği görmezden gelen, evrimci görüşlere bel bağlayan revizyonizmin sanat üzerindeki etkileri de sosyalist gerçekçilik acısından ciddi bir incelemeye değer. Bu noktada, sanat ürünlerine yansıyan revizyonizm salt Fischer ile Garaudy'nin görüşleriyle sınırlı değildir. Nasıl proleterya diktatörlüğü kavramını açıkça reddeden anlayış ile, proleterya

diktatörlüğünün damgasını bastığı bir devletin «tüm halkın devleti» olduğunu öne süren anlayış arasında; sosyalizme aydınların da öncülük edebileceğini öne süren bir anlayış ile, bürokrasinin ayrıcalıklı bir sınıf halinde gelmesine göz yuman anlayış arasında özünde bir fark yoksa; «güleryüzlü sosyalizm»in sanat alanında ortaya koyduğu sonuçlarla çağdaş Sovyet yazarlarının pek çoğunda rastlanan «hümanist» «insancıl» yönseme arasında da özünde bir fark yoktur. Aynı benzer tutumla sınıf mücadelesinin çeşitli görünümleri sulandırılmakta, yumuşatılmakta, giderek çarpıtılmaktadır. (Türkçeye de çevrilmiş bir çok yazarın eserleri bir yana, düşünsel düzeyde somut bir örnek olarak bakınız: Cengiz Aytmatov, Asya—Afrika Yazarları V. Kurultay Söylevi, Militan, sayı 1. Aynı dergi, bir sonraki sayısında Aytmatov'u Soljenitsin ile yan yana koyanları eleştirirken şu ilginç nitelemeyi yapmıştır: «sosyalizm ve insancılık geleneklerine bağlı Aytmatov...». İnsan sosyalizmi anlıyor ama insancılığın ne olduğun anlamak biraz güç. Acaba sosyalizm aynı zamanda «insancı» sözüyle anlatılmak istenen değerleri de içermiyor mu? Gördüğümüz kadarıyla Garaudy de sorunu tıpkı buradaki gibi temellendirmektedir.) Yine aynı çizginin yandaşları, Garaudy ve Fischer gibi «revizyonistler»i eleştirmenin hemen arkasından sosyalist gerçekçi sanatın ilkelerini sıralarken «sosyalist hümanizma» gibi ne olduğu şüpheli bir kavrama da yer vermektedirler. (İlerici Yurtsever Gençlik Gazetesi, sanat sayfası)

Çağımızda insan sevgisinin, tüm insanlığın kurtuluşundan yana olmanın da biricik yolu olan, özünde hayatın bütün değerlerini içeren Marksizmin yanına hümanizm gibi bir kavramı da eklemeye kalkışmak, revizyonist evrimci görüşlerin sadece sonuçlarından birisidir. İlke olarak böyle bir eğilimi reddeden, ama başka bir düzlemde yine de determinizmin mutlaklaştırılmasına, evrimci görüşlere bel bağlayan eğilimler de sanat alanında boy göstermektedir. Şiiri sadece Guevara'nın günlüğünden çıkarmak yanlısı bir tutum ile (ülkemiz edebiyatında böyle özenti bir dönemin gerçekten yaşandığını kabul edelim), şiiri sadece Marx'ın «Kapital»inden çıkarmak yanlışı tutum arasında; nesnel gerçeliğin özünde var olan kesintisiz gelişmeyi açı-

ğa çıkarma ve onu hızlandırma arasındaki diyalektiği örtbas etme bakımından hiç bir fark yoktur. (Bkz: Murat Belge'nin Birikim dergisinin 14. sayısındaki yazısı). Her iki eğilim de Marx'ın «Kapital»iyle Guevara'nın günlüğü arasındaki organik bağlantıyı göz ardı etmektedir. Belge, 12 Mart yaşantılarından kaynaklanan edebiyatı değerlendirerek edebiyat planında bazı önemli doğrulara işaret ederken, bir yerde de yine aynı mantıkla çağımızda emperyalizme karşı savaşan bir çok ülkede (en tartışma götürmez örnekleri Çin, Küba, Vietnam) «kırcılık» diye adlandırdığı şeyin «işçi sınıfına yatkın olma»nın da biricik yolu olduğunu görmezden geliyor ve bu ikisi arasında, yine basit bir dokunmayış gibi görünen ama aslında genel politik bir tavrın ürünü olan bir ayrım yapıyor.

Materyalist bir edebiyat, daha geniş boyutlarla eleştirilmeleri de zorunlu olan tüm bu sıraladığımız eğilimlerle savaşarak gelişecektir. Bu edebiyat, hem gerçekçidir, nesnel gerçekliği doğru bir biçimde -materyalist bir temelden kaynaklanarak- yansıtmayı amaçlar hem de sosyalisttir, sınıfsal karakteri burjuva ideolojisine ve revizyonizme karşı savaşçı bir yönseme gösterir. Gerçekçiliği ile sosyalistliğini birbirinden ayırmaya çalışan, ya da bu iki temel yönsemesini sulandıran, saptıran eğilimlerle mücadele ederek gelişir...

MERİ KEKLİĞİM

Bir elde yaba bir elde dehre
Dalar dikenlerin kengerlerin peşinde
Uyy meri kekliğim
Yeter çektiğim

Dut kurusu süpürge tohumu yediğimiz
Ve bir godik arpa uğruna
Sivas kapılarından geri çevrildiğimiz
Günleri dehledik
Hay meri kekliğim
Yeter çektiğim

Hey kardaş görklü kardaş
Kurt ne bilsin akarsu ne bilsin
İnce belli karınca ne bilsin
Bu zulüm, bu sevda toprağının
Kan içermiş encamı

29 Ekim 1973

YAKUP ÇİFTÇİ

BİLİM VE İDEOLOJİ ÜZERİNE

Genel olarak ideoloji

İdeoloji kavramını şöyle açıklayabiliriz; İdeoloji, siyaset, ekonomi, hukuk, eğitim, sanat, ahlâk, felsefe ve benzeri alanlara ilişkin bir toplumsal görüşler sistemidir. Ancak bu toplumsal görüşler sisteminin ideoloji olarak nitelendirilebilmesi için aynı zamanda birbirlerine bağlı belirleyici özelliğe sahip olması gereklidir. Birinci olarak, belirli sınıf çıkarlarının dile getirilmesi söz konusudur. Başka bir deyimleme ile, ideolojiler ait oldukları sınıflardan ayrı düşünülemez. Toplum ilişkileri açısından birbirlerine karşıt olan iki sınıfın ideolojisi de birbirleri ile uzlaşmaz bir karşıtlık içersindedirler. İkincisi, ideolojiler, ait oldukları sınıflara özgü davranış kurallarını, tavırları ve özellikle değer yargılarını içerirler. İdeolojilerin değer yargılarını içermesi, ideoloji kavramı konusunda açık bir görüşe varmak bakımından üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır. Burada ideoloji ile bilim arasında özel bir ayırım kendini gösterir. Bilimde değer yargıları örtüktür (implicite). Kendilerini açıkça belli etmezler. Bir bilim yapıtındaki veya bir bilim adamının değer yargıları ancak dolaylı olarak gözlemlenebilir. Bunlar, bilimsel araştırma konusunun seçiminden, araştırılabilecek çeşitli sorunlara tanınan öncelliklerden, bilimsel çalışmanın saptanan hedeflerinden çıkarsanabilir. Oysa ideolojiler belli sınıf çıkarlarını temsil ettiklerinden açıkça yan tutmak zorundadırlar. Değer yargıları belirtiktir (explicite) (*)

(*) İdeolojilerin özüne ilişkin bu sözlerden, ideolojilerin her zaman kaynaklandıkları sınıf çıkarlarını açıkça ortaya koydukları sonucunu çıkarmamak gerekir. Tarihsel görevlerini doldurmuş ve çöküş halinde olan sınıflar çoğu durumlarda ideolojilerinin dayandığı temelleri gizlemeye özel bir özen gösterirler. Ançak böyle durumlarda bile ideolojilerin içtenliksiz de olsa barındırdıkları değer yargıları, çözümlenmeleri açısından belirleyici nitelik taşırlar.

Dolayısıyla ideoloji ile bilim arasında bakışıksız (simetrik olmayan) bir ilişki söz konusudur. Değer yargıları bilimin ilişkin olmadıklarından, bilimin değer konumu ancak daha genel çerçeve olan ideoloji tarafından belirlenir. İdeolojiler de sınıfsal yapılarına ve tarihsel durumlarına bağlı olarak bilime belirli nitelikler kazandırırlar.

Özel olarak sınıf ideolojileri

Burjuva ideolojisinin tarihsel gelişimini ve niteliğini gözden geçirmek, sosyalist ideolojinin ne olduğu ve özellikle ne olmadığını açıklığa kavuşturmak bakımından yararlıdır. Burjuva ideolojisinin gözden geçirilmesi aynı zamanda sosyalist bir ideolojinin varolma gerekçesini aydınlatıcı niteliktedir. Lenin'in dediği gibi: «Yapılacak tek şey, ya burjuva, ya da sosyalist ideoloji arasında seçim yapmaktır. İkisinin ortası bir yol yoktur (çünkü insanoğlu bir 'üçüncü' ideoloji yaratmamıştır...)» (1)

Burada, herhangi bir yanlış anlamayı peşinen önlemek için, vurgulanması gereken bir nokta şudur: Burjuva ideolojisi ile sosyalist ideoloji arasındaki ilişki, diyalektik olmayan bir mantığın anladığı biçimde, ak ile kara, iyi ile kötü türünden aynı düzlemde beliren bir karşıtlık ilişkisi değildir. Tersine bu iki ideoloji birbirlerine göre sav ve karşı—sav durumundadırlar.(*)

Burjuva ideolojisi, feodalizme karşı iktidarı ele geçirmek için sınıf mücadelesi veren burjuvazinin sınıf çıkarlarını dile getiren bir ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. Tarihsel gelişimi içerisinde bu ideoloji başlangıçta ilerici bir niteliğe sahipti. Burjuva ideolojisinin bu ilk dönemindeki ilerici niteliğinin iki kökü vardır. Bir yandan, burjuvazi feodalizme göre daha yüksek bir

---

(1) V. İ. Lenin, «Ne yapılmalı», Yücel Yayınları, 1976, s. 56/

(*) Bu önemli özelliğin yeterince göz önünde bulundurulmaması çoğu kez bilmeyerek de olsa düşülen yaygın bir yanılgıya yol açar. Burjuva ideolojisine özgü nitelikler (Marx, gençlik dönemi yapıtlarında bunları incelemiştir) aynı düzlemde bulunduğu varsayılan sosyalist ideolojiyi de kapsayacak biçimde genelleştirilir, sonuçta soyut bir bakış açısından her iki ideolojiye karşı aynı tavrın alınması gerektiği tarzında bir görüşün ortaya çıkmasına olanak sağlanmış olur.

aşamayı temsil eden kapitalist üretim ilişkilerini gerçekleştirmek için mücadele ettiğinden, o dönem için ileriye dönük bir görünümdedir. Öte yandan, burjuvazi yükseliş evresinde sürdürdüğü mücadelede başarıya ulaşmak için kendi dışında başka sınıf ve tabakalarla ittifak kurmak zorundadır. Bu yüzden, soyut bir düzlemde de olsa, yandaş kesimlerin çıkarını savunur gözükmüş, bu yönü ile burjuva ideoloji daha evrensel bir görünüme bürünmüştür. Ancak burjuvazi iktidarı ele geçirip, kapitalist üretim ilişkileri topluma eğemen olunca, temeldeki iç çelişkiler daha da keskinleşmiş, üretici güçlerin gelişimini köstekleyici duruma düşen burjuva sınıfı, ideolojisi ile de tarihsel gelişimin gerisinde kalmıştır. Tarihsel görevini doldurmuş olan burjuvazinin sınıf çıkarı, artık gerçekliğin nesnel yasalarını ortaya çıkarmak değil, tersine onları çarpıtmak, gizlemek, gözardı etmek doğrultusunda belirir. Genel çerçeve olarak burjuva ideolojisinin bilim üzerindeki etkisi bu nedenle çöküş döneminde tümüyle olumsuz bir nitelik taşır. Kapitalizmin dolaysız çıkarlarına hizmet dışında, burjuva biliminin ayırdedici özelliği bilimsel olmamak, başka bir deyimleme ile gerçekliğin nesnel yasalarının doğru kavranışına karşıt bir tutum takınmaktır. Böyle bir tutum artık gelecekten bekleyecek şeyi kalmayan bir sınıfın nesnel durumuna tamamen uygundur.

Öte yandan işçi sınıfı kendi sınıf çıkarı açısından gerçekliği değiştirmek, ona yepyeni bir nitelik kazandırmak zorundadır. Bu amaca erişmek ise ancak gerçekliğin nesnel devinim ve değişim yasalarının doğru kavranması ile mümkündür. İşçi sınıfının toplumun diğer sınıfları ile ilişkileri de kendine özgü bir özellik gösterir. Tarihin günümüze kadarki diğer öncü sınıflarının tersine, işçi sınıfının kurtuşu ancak tüm insanlığın kurtuluşu ile gerçekleşebilir. Bu yüzden işçi sınıfının çıkarları toplumun tüm ezilen ve sömürülen sınıf ve tabakalarının çıkarları ile özdeştir. Dolayısıyla işçi sınıfı ideolojisi için gerçeklerin çarpıtılması veya baş aşağı edilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Bu incelemeden zorunlu olarak çıkan sonuç, bilimsel tavır ile işçi sınıfı ideolojisinin içiçeliğidir.

«İdeoloji—bilim karşıtlığı»

Günümüz burjuva felsefesinin üzerinde önemle durduğu ve

yaygınlaştırılmasında büyük yarar umduğu bir teze göre genel kural olarak ideoloji ile bilim arasında mutlak bir ayırım vardır. (2)

Geiger, Popper, Topitsch gibi yeni-pozitivistlere göre ideolojiler, kuramsal olarak temellendirilemeyen öznel değer yargıları içerdikleri için bilimsel bilgiye karşıttırlar. Yeni-pozitivist görüş, bilimsel bilginin «değer yargılarından arı» olduğu varsayımına dayanır. Oysa bu varsayım, değer yargılarının yukarda açıklandığı üzere bilimde örtük olarak varolduklarını göz önünde tutmadığından, gerçekliğin yalnız bir yönünü ele almakta, bu nedenle de sorunun özüne inememektedir.

Burjuva felsefesi açısından «ideoloji-bilim karşıtlığı» görüşünü geliştirmenin ideolojik amacı ise, genel olarak ideolojiyi bilim ile karşı karşıya getirip, onu bilime göre değersizleştirirken, aynı zamanda özel olarak sosyalist ideolojiyi de bilim-dışı olarak göstererek zayıflatmaktır. Bu bağlamda burjuva felsefesi Lenin'in şu sözlerini gerçekten benimsemiş (!) sayılmalıdır: «sosyalist ideolojiyi herhangi bir biçimde küçümsemek, bu ideolojiye azıcık olsun sırt çevirmek, burjuva ideolojiyi güçlendirmek anlamını taşır.»(3)

İdeoloji ile bilim arasındaki ilişkinin bir karşıtlık, bazı yerde bir bağdaşmazlık biçiminde ele alınması, son zamanlarda sosyalist düşünce alanı içerisinde de beliren bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Sorunlara yaklaşımda kuramsal yöne gereğinden fazla bir ağırlık vermek anlamında, bu eğilim kuramsalcı (théoriciste) diye adlandırılabilir. Bu adlandırmanın gerekçesine ilerde değinilecektir.

Sosyalist düşünce içerisinde ülkemizde de geliştirilen bu tavır ana çizgileriyle Marksçı Fransız düşünürü L. Althusser'den kaynaklanmaktadır. 1968 yılında sunduğu «Lenin ve Felsefe» adlı bir bildiride, L. Althusser «Marx'ın... tarih mekânında ideolojik teorilerin yerine bilimsel bir teori koyduğunu» söyler. (4)

---

(2) Krşl. «Marxistisch- Leninistisches Wörterbuch der Philiosophie», yayımlayan Georg Klaus ve Marfred Buhr, 1972, Hamburg, 'İdeologie' maddesi, c. 2, s. 505- 506

(3) V. İ. Lenin, «Ne Yapılmalı, s. 56

(4) Louis Althusser, «Lenin ve Felsefe», Birikim Yayınları, 1976, s. 65.

Aynı bildirinin diğer bir yerinde L. Althusser'in ideolojik ve bilimsel kavramlarını kullanış biçimi, onun bu ikisi arasında var olduğunu kabul ettiği ilişkiyi aydınlatıcı niteliktedir. Kuram alanına müdahale olan felsefi pratiğin formülleştirdiği kategorilerin işlevi, L. Althusser'e göre «teori alanı içinde, doğru olduğu belirtilmiş fikirlerle yanlış olduğu belirtilmiş fikirler arasında, bilimsel olanla ideolojik olan arasında 'bir ayırdedici-çizgi çekmek'tir.» (5)

Bu alıntıda açıkça beliren, L. Althusser'in burada bilimsel derken «doğrular»ı, ideolojik derken de «yanlışlar»ı anlamasıdır. Materiyalist felsefeyi kabul etmiş olan bu düşünürün, ideoloji ile bilimi birbirine karşıt bir «doğru- yanlış» ekseni doğrultusunda kavraması sonucu materyalist felsefeye tanıdığı işlev, kendi varsayımları açısından tutarlıdır: «Bilimsel pratiği idealist felsefenin, bilimsel olanı ideolojik olanın saldırılarından korumak için bu ayırdedici çizgiyi çeken, materiyalist felsefedir.»(6)

Oysa, Marksçı felsefe çerçevesi içerisinde ileri sürülen, ideolojik alanın bilimsel olana saldırıda bulunması gibi bir tez, daha yukardaki incelememizin ışığında ve özellikle burjuva felsefesinin bu konudaki tutumu da göz önüne alındığında, ilk bakışta en azından şaşırtıcı gelmektedir. Böyle bir durum bu ve benzeri tezleri kapsayan görüşle ilgili varsayım ve sonuçların daha yakından incelenmesini gerektirir niteliktedir. Nitekim daha sonraki gelişmede, L. Althusser'in düşünce evrimi konuya yeni bir ışık getirmiş, bir bakıma Althusser'in savunageldiği «ideoloji- bilim karşıtlığı» tezinin «dışardan» eleştirisi gereksizleşmeştir.

Genellikle Marksçı çevrelerde çeşitli tartışmalara yol açmış olan görüşlerinin özeleştirisi niteliğinde olan «Özeleştiri Öğeleri»nde (7) L. Althusser yanılgılarının kaynağını, daha önceleri ortaya atmış olduğu **kuramsalcılık** (théoricisme) kavramı yardımı ile açıklığa kavuşturmaya çalışır.

---

(5) L.Althusser, a. g. e, s. 97

(6) L.Althusser, a. g. e., s. 98

(7) Louis Althusser, «Eléments d'autocritique», Librairie Hachette, 1974, Paris

Özeleştirisinde, L. Althusser, kuramsalcı tutumunun bir sapma niteliği taşıdığı sonucuna varır. «Daha yukarda kuramsalcı bir yanılgıdan söz etmiştim. Şimdi ise kuramsalcı bir eğilimden söz ediyorum. İlk terimi /yöneltilen eleştirilerden/ kaçıp, savuşmuş olmamak için kullandım. Ancak ikinci terim neredeyse daha da ağır, çünkü doğru: yanılgılı eğilim. Sapma. Çünkü, aslına bakılırsa, felsefeyi rasyonalizmin kategorileriyle (hakikat-yanılgı), yani Marksçı olmayan felsefi tezlerle düşünmedikçe, felsefede, Marksçı açıdan, yanılgıdan söz edilemez.» (8)

Marksçı bir felsefeci için «önemli olan kendi sapmasını görebilmek ve mevzilerini, daha doğru hale getirmek için, düzeltmektir.» (9)

L. Althusser, Marksçılığı burjuva ideolojisinin gerçek tehditlerine karşı savunmak isterken, Marksçılığın burjuva ideolojisinin uzlaşmaz karşıtı olduğunu ispatlamak gereğini gördüğünü, ancak bunu yaparken genel olarak bilimi genel olarak ideolojiye karşı olarak koyan spekülatif bir görüşe kaydığını belirtir. Oysa Marx'ın Alman İdeolojisi»nde ele aldığı «pozitif hakikat» ile ideolojik yanılsama arasındaki karşıtlık bambaşka bir temele dayanır. Marx burada genel olarak ideolojiden kopmayı amaçlamamakta, burjuva ideolojisinden, iktidarda olan, egemenliğini sürdüren burjuva dünya görüşünden kopmanın yollarını araştırmaktadır. (10)

İdeoloji ile bilim arasındaki ilişkiyi doğru olarak değerlendirebilmenin özü, burjuva ideolojisi ile sosyalist ideoloji arasındaki temel nitelik ayrımındadır. Bu ayrımın doğru olarak kavranmasıyladır ki, sosyalist ideoloji ile bilim arasındaki içiçelik bağı açıklıkla görülebilir. «Bilimsellik»i aşırı ölçüde vurgulayıp, her yerde bilime karşıt «ideolojik» kavramlar algılayan bir anlayış ise, Marksçılığın dışına kaymak olasılığını kendi içinde taşır.

---

(8) L. Althusser, «Eléments d'autocritique», s. 85
(9) L. Althusser, a. g. e., s. 90
(10) L. Althusser, a. g. e., s. 44

KARA KUŞ

Dereden aşağı indi. Kayalıkları dolaştı. Yaklaştı. Gözledi. Tuzakta av vardı. Sevindi. Yırtıcı bir kuş gibi üzerine atladı. Tuzaktan avı alınca durakladı. Şaşırdı. Şaşkınlıktan ter bastı. Öfkelendi. Alıcı kuş yerine kara kuş yakalanmıştı. Kara kuş hiç bir işe yaramıyordu. Oysa alıcı kuş dünya kadar işini görüyor, itibarını yükseltiyordu. Adıyaman, Besni, Kilis beyleri ta buralara kadar gelip kendisinden alıcı kuş alıyorlardı. Bu beyler alıcı kuşlarla kuş avına çıkıyorlardı. Onlar gelince ne diyecekti? Bütün planları alt üst oldu. Şehirlilerin kara kuş dedikleri kartala öfkeyle baktı. Elindeki kuşun yüreği korkudan hızlı hızlı atıyordu. Kafasını koparıp atmayı düşledi. Tüylerini yolmayı, kıçına sopa sokmayı düşledi, bunlarla da öfkesinin dinmeyeceğini anlayınca vazgeçti. Uzun süre bekledi. Elindeki kara kuşun ayaklarını ve kanatlarını bağladı. Tuzağı yeniden kurdu. Kara kuşun ayaklarından tutarak yürümeye başladı.

«Ulan kara kuş! Postun para etmez ki derini yüzeyim. Etin yenmez ki boğazlıyayım. Tüyün para etmez ki yolayım. Söyle şimdi kara kuş ne yapayım seni. Ulan kara kuş, hayvan oğlu hayvan olmasan tuzağıma yakalanır mısın? De şimdi ne yapayım seni? Sen yakalanmasaydın da yerine bir alıcı kuş yakalansaydı, ben de o kuşu avanak Adıyaman, Besni, Kâhta, Pötürge beylerine satsaydım kötü mü olurdu? Hiç olmazsa uşaklardan birine bir yemeni alırdım. Şimdi söyle ben seni ne yapayım? Bir boka yarasaydın tuzağıma düşmezdin. Senin yüzünden kuşçuluğumuzun da şerefi beş paralık olacak. Kuşçu Esefin tuzağına alıcı kuş yerine kara kuş konmuş demeyecekler, Kuşçu Eşef sapıttı diyecekler şimdi. Alıcı kuş yerine kara kuş tutmaya başladı. Bu benim şerefime yakışmaz. Bu iş bizim soyumuza göre iş değil. Sana öyle bir oyun oynamalıyım

ki senin gibi bütün ahmak kuşların aklı başına gelsin. Kuş cemaatine ibret olsun. Dur üşüdüm. Yel fena bastırdı. Bir ateş yakayım, hem tuzağı uzaktan uzağa gözler hem de senin hesabını görürüm.»

Odun topladı. Odunların arasına kurumuş deve dikenleri, kenger otları koydu. Kibriti çaktı. Yelin yardımıyla ateş yalıma kesti. Döşünü yalımlara verdi.

«Kara kuş, de ne yapayım seni? Hak mı gelip tuzağıma tutulasın? Sonra da başıma bela olasın. Ne diye şimdi yuvanda, çocuklarının yanında olmayasın şimdi? Dur şimdi ben bilirim sana ne yapacağımı. Sana bir avcı oyunu oynayayım ki kuş cemaati var oldukça bu oyun anlatılsın».

Ucu yalımlar saçan kocaman bir odun parçasını aldı. Cebinden bir ip çıkardı. Odunun yanmayan kısmını kartalın ayaklarına sıkıca bağladı.

«Bak kara kuş sana ne oyunlar oynayacağım. Şimdi tuzağıma yakalanmanın ne demek olduğunu öğreneceksin. Haydi şimdi uğurlar ola.»

Kartalı bıraktı. Özgürlüğüne kavuşan kartal sevinç çığlıkları atarak uçmaya başladı. Yele kapılarak tutuşan meşe odunu havada kavisler çizerek göçmen çadırlarına doğru aktı. Güneş batınca, havada ateş parçası şeklinde görünmeye başladı. Göçmen çadırları üzerindeki ateş fırıldağını gören köpekler havlamaya, ortalığı birbirine katmaya başladı. Bağırtı insanları da sardı:

«Ali'nin ruhu geldi.»

«Kırklar geldi. Bu ateş kırkların ruhudur. Ürkütmeyin.»

Bağırtıları duyan kartal döndükçe dönüyor, ateş yalımlarını ardında yele kaptırarak uçuyordu.

«Ali geldi Ali. Bağırmayın. Bizi sınamaya, denemeye gelmiş, nefsimizi yoklamaya gelmiş. Uşaklar iyi bir sınav verek, iyi bir deneyden geçek. Davranın! Gözünüzü sevem yüzümüzü kara çıkarmayın.»

«Oy kara kaş Ali'm. Sen hoş geldin. Dön kurban olduğumun ruhu dön. Dön de çadırlarımıza ışık saç, nur ver, aydınlık eyle. Dön sakalının teline kurban olduğum dön. Dön de bize doğru yolu göster!»

Havaya ateş yalımları salarak dönen kartalı uzaktan seyreden kuşçu Esef çadırlardan gelen bağırtıları da duyuyordu:

«Ulan kara kuş iyi işe yaradın. Milleti ayağa kaldırdın, seni ne sandılar kara kuş? Kimbilir? Gidip anlamalı!»

Kartal bir iki kez daha döndükten sonra güneye doğru süzülüp gitti.

«Bakın bakın kıbleye doğru gitti. Mekke'ye Medine'ye gitti. Yerine gidiyor.»

«Git kurban olduğum git. Ama nurunu bizden esirgeme.»

«Gitti, bizi sınamaya gelip gitti.»

Halk çadırların orta yerine toplanmaya başladı. Herkes giden ateş geri gelecek diye umutla güneye doğru başını çevirmiş öylece bekliyordu.

«Ey millet inanmayanlara sözüm yok. İnananlar da gözleriyle gördü. Bu güne kadar sizlere doğru yolu gösteren dedeniz bundan böyle de doğru yolu göstermeye devam edecektir. Her biriniz bir şeyler dediniz. Çoğunuzun da düşünceleri doğru. Ali Hazretimiz geldi. Bizi sınayıp gitti. Bundan sonra ayağımızı denk atıp ona göre hareket etmemiz gerekir. Herkes kesesine, yoluna yordamına göre tez elden kurbanını kessin.»

«Doğru söyledi Dedemiz»

«Herkes kendine göre kurbanını kessin»

«Ben bir oğlak keseceğim»

«Ben de koyun»

«Hey benimle birleşip bir öküz kesen var mı?»

«Biz varız, biz. Gelin!»

Kuşçu Esef bağırtılara yaklaştı. Güldü. Kara kuşun köylüleri eğlendirdiğine sevindi. Onların eğlentisine katılmak için yürümesini hızlandırdı. Kuşun yaptıklarını bilmiyormuş gibi ta uzaktan bağırdı:

«Hey çadırcılar ne bağırıp durursunuz? Yoksa havada ateş mi gördünüz?»

«Sen de mi gördün Kuşçu?»

«Senin de mi yüreğini hoplattı mübarek?»

«Ya mübarek ki nasıl mübarek, kara mübarek!»

«Kâfire bak kafire. Tövbe de zındık.»

«Zaten Kuşçunun inanmışlığı zayıf.»

«Bre kuşçuysak gavur olmadık ya. Ne erkekli kadınlı yüklenirsiniz? — Yüzünde ince bir alay belirlendi — Söyleyin ne olmuşsa biz de anlayalım?»

«Hem havada ateş gördüğünü söylersin, hem de mübarekle zevklenirsin!»

«Ne mubareği?»

«Tövbe de imansız cücükcü. Sende iman, Ali, Allah korkusu yok mu?»

«Ne Ali'si babam, hangi Ali.den söz ediyorsunuz?»

«İmansız Kuşçu ya uçan neydi? O ateş gibi görünen Ali'nin ruhu değil de neydi?»

Durdu, düşündü;

«Haklısınız» dedi.

Kısa zamanda davarlar boğazlandı. Davarların taşakları, böbrekleri, dalakları, boğazlanan hayvanların başlarına üşüşen çocuklara üleştirildi. Her kurban sahibi etin üçte birini kendisine alıkoyup ötekini dağıttı. Her çadırın önünde ateşler yanmaya, dumanlar tütmeye başladı. Her çadırda bol et bulunduğu için kimse kimseye kızıp, darılmadı. Çadırların önü gece karanlığında bir şölen yerini, bir bayram yerini andırıyordu. Eti daha çok çocuklar ve gençler yiyorlardı. Yaşlılar etin aceleyle yenilmesinin günah olduğunu, hatta oruç tutulması gerektiğini söylediler. Gençler dinlemedi. Kuşçu Esef yoksulluğunu ileri sürerek etin fazlalığını topluyordu.

«Verin etinizin bir kısmını da bana verin. Ben de bu memleketin çocuğuyum. Ben de sizin gibi inanıyorum! Yazıda yabanda dolaşıyoruz diye aç mı kalacağız? Çoluk çocuk da nasiplensin.»

Kuşçu Esefin çadırlar boyunca topladığı et iki eşek yükü oldu. Çadırlardan iki eşek aldı ve kasabanın yolunu tuttu. Kasabada bir tanıdığının yardımıyla topladığı etleri bir kasaba verdi. İki eşekle geri çadırlara döndü:

«Verin etlerinizi bana verin. Üçte birinden çoğunu yerseniz günaha girersiniz. Üstelik kestiğiniz kurbanların da değeri kalmaz. Etlerinizi bana verin!»

İki yük et daha taşıdı kasabaya. Bu kere satışı akrabanın evinde kendisi yaptı. Komşulardan bir el terazisi aldılar. Kom-

şulardan parası olana peşin, olmayana da borca et verdiler. Tekrar dağların doruklarına tırmandı. Elindeki parayla bu kere canlı hayvan aldı. Önüne katıp kasabaya indi:

«Hay gidinin işi, kırığını yavuz kekliğin ayağı gibi sardık.»

Bir yanda mahalleler arasında elden et satarken bir yandan da akrabasının yardımıyla bir kasap dükkânı aradı. Eti ucuz verdiği için kısa zamanda tanındı. Bu ünün yardımıyla çarşının kıyısında ucuza bir dükkan kiraladı. Borca bir de terazi aldı. Köylerden et yerine artık canlı hayvan getiriyordu. Çok geçmeden evini de getirdi kasabaya. Cana yakın, neşeli ve hoş sohbet olduğu için kısa zamanda ünlendi. Belediye Başkanı kendisine yeni pasajda yer vereceğini söyleyince sürülere ihaleye girdi. Belediye pasajındaki dükkana geçince dükkanın önüne, üzerinde «Yayla Kasabı» yazan ve geniş bir çayırlıkta otlanan, kuzuların, burma burma kuyruklu koçların, koyunların, ineklerin bulunduğu bir levha astı. İşlerinin çokluğundan dolayı yoksul bir çocuğu çırak tuttu. Çok geçmeden şehire gitmenin planlarını yapmaya başladı.

Dükkanın önünden geçen Besni, Adıyaman, Kilis, Pötürge beylerine arada bir bağırıyordu:

«Ağalar alıcı kuşlarım yok. Ama alıcı kuş yerine ağalara birer acı kahve ısmarlayabilirim.»

SİNAN FIRATLI

DEVRİM İÇİN EĞİTİM VE KÜLTÜR

Eğitim ve kültür alanında emperyalizmin ve onunla bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazi ve onlarla işbirliği halindeki toprak ağaları ve tefeci- tüccarların en üst kesimlerinden oluşan egemen güçlerin politikasına genelde ve kısaca da olsa bir açıklama getirdikten sonra (Bkz: Eğitim ve Kültürde Emperyalist Etkiler Üzerine, Yarına Doğru, 17) devrimcilerin eğitim ve kültür alanındaki politikalarının ne olması gerektiğine, tartışmaya ve geliştirilmeye açık bir yaklaşım getirmeye çalışacağız.

Eğitim ve kültür alanındaki devrimci mücadele de, her alanda olduğu gibi devrimci siyasi mücadeleye tabi olmalı ve her alandaki mücadele tek bir merkezden yönlendirilmelidir. Bu anlamda, devrimci mücadeleyi yönlendirecek tek merkezi örgütün bugün olmayışı, devrimcilere çok daha ağır görevler yüklemiştir. Bir yandan devrimci mücadeleyi yönlendirecek tek merkezi örgütün kurulması yönünde çalışmak, öte yandan da mücadelenin her alanında «siyasal gerçekleri açıklama kampanyası» yürüterek kitlelerin uyanışını hızlandırmak ve onları örgütlemek, kısacası kitlelere önderlik etmek zorunlu bir görevdir.

Bu kısa saptamanın ışığında, eğitim ve kültür alanındaki devrimci mücadele, emperyalizmin ve içerdeki uzantılarının eğitim ve kültür politikasına karşı ülkenin sosyo- ekonomik yapısını, emekçi halkın çıkarlarını, düşmanlarını ve kurtuluşunu sergileyecek, tek merkezi örgütün oluşturulması ve kitlelerin örgütlenmesine yönelik, emekçi sınıf ve tabakalar arası dayanışmayı oluşturacak ve güçlendirecek, devrimci saflardaki pasifizm, popülizm, yılgınlık ve sapmaları tasfiyeye yönelik, kısacası devrimci siyasi mücadelenin temel görevleri doğrultusunda ürünler ve çalışmalar ortaya koyarak geliştirilmelidir.

Emperyalizm ve uzantıları karşısında emekçi sınıf ve tabakaların toparlanması doğrultusunda, kitleleri devrim yolun-

da seferber edecek devrim için eğitim ve kültür şiarı temel görevi belirler. Son günlerde devrim için eğitim ve kültür ile eğitimin ve kültürün demokratikleştirilmesi (demokratik eğitim) gibi bir ikilem öne sürülmekte ve devrimcilerin bunlardan birisi için mücadeleyi tek görev olarak seçmesi istenmektedir. Bu iki görev birbirinin karşıtı değildir, olamaz. Eğitim ve kültürün demokratikleştirilmesi, eğitim ve kültür sürecinin her aşamasında anti- demokratik hiyerarşinin kırılmasına yönelik reformlar mücadelesidir. Eğitim ve kültürle ilgili sorunların eğitilen ve eğiten taraflarca ortaklaşa saptanıp çözümlenmesine yönelik, eğitim ve kültürün düzenle uyumlu insanlar yetiştirmesini sağlayan yapının kırılıp zayıflatılmasına yönelik, eğitilenlerin verilenleri alıcı nitelikten kurtarılıp araştırıcı-uygulayıcı olmalarına yönelik talepler, eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesidir. Bu mücadele ise, devrimci mücadele sürecini hızlandırıcı ve genelde kitlelerin devrimci saflarda toparlanmasına yönelik devrim için eğitim ve kültür politikasına bağlı olmalıdır. Çünkü eğitim ve kültürün gerçek anlamda demokratik niteliğe kavuşması ancak halkın iktidarında mümkündür ve bu düzenin sınırları içinde olanaksızdır. Nasıl demokrasi mücadelesi devrim mücadelesinin ayrılmaz bir parçası ve ona bağlıysa, eğitim ve kültürün demokratikleştirilmesi mücadelesi de siyasi gerçekleri açıklayan, kitlelere devrimci bilinç taşımayı amaçlayan devrim için eğitim ve kültür mücadelesinin bir parçasıdır. Sözün kısası, reformlar uğruna mücadele olan eğitimin ve kültürün demokratikleştirilmesi mücadelesi, her anda gündemde olan, ama hiç bir zaman tek amaç olmayan ve emperyalizme ve ortaklarına karşı mücadelenin bir parçası olan devrim için eğitim ve kültür politikosına bağlı olan mücadele biçimidir.

Bütün bu kabaca söylediklerimizin eğitim ve kültür alanında başarılabilmesi için ise üstün nitelikli devrimci yapıtların ve çalışmaların ortaya konulması zorunludur. Niteliği düşük yapıtlar ve çalışmalar, üstün nitelikli burjuva yapıtları kadar tehlikeli olabilmektedir. Amilcar Cabral'ın dediğine uygun olarak emperyalizmin ülkemizin kültürel sürecini de ortadan kaldırmasını engellemek istiyorsak devrim için eğitim ve kültür ilkesini doğru kavramak zorunludur.

ASIM BEZİRCİ

NÂZIM HİKMET'İN BULUNAMAYAN BİR ŞİİRİ VE İKİ MEKTUBU

Tüm **Eserleri** dizisi üstüne çalışıyor, birtakım araştırmalar yapıyordum. Bu arada mutlu bir rastlantıyla Nâzım Hikmet'in bir şiiri ile iki mektubunu gördüm. Bunlar birkaç kişinin bildiği, ama şimdiye kadar kimsenin bulamadığı ürünlerdi.

BİLİNEN BİR MEKTUP VE YAYIMLANMIŞ BİR ŞİİR

Nâzım Hikmet Bursa Cezaevi'nde eşi Hatice Zekiye Pirayende (kısa adıyla Piraye) hanım için 1933 yılında iki «manzum mektup» yazmıştır. Bunlardan ikincisi «Karıma Mektup» başlığıyla **Portreler** (1935, S. 49-51) adlı esere alınmıştır. Şiirin sol başında «Karıma Mektup» ve onun altında sağda:

33.11.11
Bursa
Hapisane

sözleri vardır. Buradan, şiirin 11 Kasım 1933'te Bursa'da cezaevinde yazıldığı anlaşılmaktadır. Nâzım Hikmet'in tarihsiz bir mektupla karısına gönderdiği bu ünlü şiir çeşitli yayınlarda yer almıştır.

Nâzım Hikmet karısına gönderdiği bir mektupta şiiriyle ilgili olarak şunları yazmıştır:

«Karıcığım,

«Şeker gibi bir mektubunu aldım. Akrabalarım düğünümüze razı oldular diyorsun. Hangileri? Kimlerle görüştün? (...) Sana bir ikinci manzum mektup daha yazdım, birincisini yazıp göndermiştim. Almışsındır. Bu ikincisi bir mektubuna cevaptır. Dinle:

«Karıma 2'nci mektubumdur» (*)

Bundan sonra, yukarda sözü edilen «Karıma Mektup» şiiri gelmektedir.

YERİNE ULAŞMAYAN BİR MEKTUP VE BULUNAMAYAN BİR ŞİİR

Bu mektuptan da anlaşıldığı gibi, Nâzım Hikmet'in karısına yazdığı bir başka mektup ve şiir daha vardır. Memet Fuat, bunların, «eldeki mektuplar arasında bulunamadığını» ve bu yüzden yayımlanamadığını açıklıyor.

Memet Fuat'ın açıklamasıyla, söz konusu mektup ile şiirin eşine ulaşmadığını ya da kaybolduğunu düşünerek üzüldüm. Fakat iyi bir raslantı beni sevindirdi:

Şerif Hulûsi'nin eski eşi sayın Melâhat Babacan'ı görmeğe gitmişim. Kocasının notlarını karıştırırken önce adı geçen şiiri, ardından da mektubu buldum.

Mektupla şiir Piraye hanıma gitmemiş. Nasıl olmuşsa, avukat İsmail Hakkı Balamir'in eline geçmiş. Şerif Hulûsi de ondan almış. Mektubun üzerinde «33.11.10» yani 10 Kasım 1933 tarihi var.

«Biriciğim,

Nasılsın? Ben hep bildiğin gibiyim. Bugün Cuma, ayın onu. Daha müstantik karamamesini yazmamış. Bekliyorum. Bakalım o zatı muhterem de bizim kelleyi mi istiyecek? Eğer o da isterse, mesele hafif miktarda ciddileşir. Mamafi, elden ne gelirse şimdiden yapmalı!

Neyse, olan olur, bunları geç... Geçen ayın 25'inde sana bir mektup yazdım, gönderemedimdi. Onu şimdi gönderiyorum, işte.»

Bu satırlardan sonra araya şiir giriyor. Şiirden sonra da mektup şu sözlerle bitiyor:

«Bilmem beğendin mi? Şimdi senden bir rica. Bilmem aklında mı?»

Görüldüğü gibi, mektup eksik. Fakat mektuba konulan şiirde herhangi bir eksiklik yok.

İşte şiir:

(*) Bak: Nâzım Hikmet-Nâzım İle Piraye, 1975, S. 26-30, derleyen Memet Fuat

KARIMA BİRİNCİ MEKTUP

33.10.25
Bursa
Hapisane

Anne!
af olursa
nasip olur
üç güne dek
saçlarını okşıyabilmek...

Yavrum!
Uyuyamıyorum!
Görünmez kuşlar ötüyor
üstünde kızıl ağaçların.
Alevli bir duman gibi tütüyor
gözümde saçların!

Saçları altın
dudakları nar
koyu kehribar
gözlü sevgilim!
Çıkacağımdan
emin değilim.
Tutmaz bizleri af!...
Bak ne tuhaf
ne güzel
ne harikulâde ışıldıyor
ay ışığı
pencerenin
demirlerinde!
Elbette ben
böyle demirlerle bölünmiyen
aya
kavgaya
ve sana kavuşacağım
günün birinde...

Karı!
Kış geldi
gönder benim yün çorapları!
Birimiz dışında demir kapının
içinde birimiz.
Kim bilir
kaç kış daha geçireceğiz?
Üzülme benim için!

Renk gören
ses duyan başımla
ellerini yüreğimde sıktığım
arkadaşımla
saatleri gün
günleri ay
ayları yıl edip devirmem kolay!
Ay ışığı pencerenin demirlerinde
kavuşacağız günün birinde...

Düşmanlara gam,
Dostlara selâm.
Kalbimde çocuklarım,
Seni kucaklarım.
Canın sıkıldıysa bu mektuptan
beni affet!..
Kocan:
Nâzım Hikmet...

BİLİNMEYEN BİR MEKTUP
VE YAYIMLANMIŞ BİR ŞİİR

Nâzım Hikmet'in **Nâzım İle Piraye** aldı derlemede bulunmayan bir mektubuna daha rastladım. Bu mektup da eksik ve yine Piraye hanım yerine İsmail Hakkı Balamir'e gitmiş. Ordan da Şerif Hulûsi'ye geçmiş...

Mektup, **Dört Hapisaneden** (1966, S. 31-33) adlı eserde bulunan ve ilk mısrai «Senin adını» olan şiirle ilgili. Bilindiği üzre, bu şiir «Bir Cezaevi'nde, Tecritteki Adamın Mektupları»

başlığı altında toplanan üç şiirden birincisidir. 1938'de Ankara Merkez Komutanlığı Askeri Cezaevi'nde yazılmıştır.

Bu şiirle ilgili olup da şimdiye değin hiç bir yerde yayımlanmamış mektubu aşağıya aktarıyorum:

«Yine itiraf ederim ki karıcığım, bu hilbedahe dudaktan dökülüvermek hünerbazlığını gösteren satırların yegâne meziyetleri toyluklardır ve bundan dolayı şimdiye kadar yazdığım hiç bir yazı onlar kadar kendi yüreğime dokunmadılar»

Görüldüğü üzre, mektup tarihsiz ve eksiktir. Ama, bu durumuyla dahi, yararlı bir belgedir ve adı geçen şiirin daha iyi anlaşılmasına yardım etmektedir.

DİLBİLİMDE MARKSİZM ÜZERİNE'YE EK
(A. Holopov Yoldaşa Cevap)

Mektubunuzu aldım.

Çalışmaların yoğunluğu cevabımı biraz geciktirdi.

Mektubunuzda üstü kapalı bir biçimde şu iki önermeden yola çıkıyorsunuz: birincisi, hangi tarihî dönemi ele aldığına bakmaksızın herhangi bir yazarın eserinden alıntı yapılması hoşgörülebilir; ikincisi, tarihi gelişme dönemlerinden birinin incelenmesiyle varılan şu ya da bu marksist sonuç ya da formül bütün gelişme dönemleri için geçerlidir, dolayısıyla değişmez kalmalıdır.

Her iki önermenin de son derece yanlış olduğunu söylemek zorundayım.

Birkaç örnek vereyim.

1. Geçen yüzyılın kırklı yıllarında, henüz tekelci kapitalizmin var olmadığı, kapitalizmin yükselen bir çizgi boyunca az çok düzgün bir biçimde gelişmekte ve o güne kadar işgal etmediği yeni topraklara yayılmakta olduğu, eşit olmayan gelişme yasasının henüz tam anlamıyla işlemediği sıralarda, Marx ve Engels sosyalist devrimin tek bir ülkede zafere ulaşamayacağı, ancak bütün gelişmiş ülkelerde ya da en gelişmiş ülkelerde ortak bir atılımla zafere ulaşabileceği sonucuna varmışlardı. Bu sonuç giderek bütün marksistler için yol gösterici bir ilke haline geldi.

Ne var ki, yirminci yüzyılın başlangıcında, özellikle de tekelcilik öncesi kapitalizmin tekelci kapitalizme dönüşmüş olduğunu herkesin açıkça kavradığı, yükselen kapitalizmin can çekişen kapitalizme dönüştüğü, savaşın dünya emperyalist cephesindeki onulmaz zayıflıkları gözler önüne serdiği ve eşit olmayan gelişme yasasının proletarya devriminin farklı ülkelerde farklı zamanlarda olgunlaşacağını ortaya koyduğu birinci Dün-

ya Savaşı döneminde, marksist teoriden yola çıkan Lenin yeni gelişme koşullarında sosyalist devrimin ancak tek bir ülkede zafere ulaşabileceği, sosyalist devrimin bütün ülkelerde ya da gelişmiş ülkelerin çoğunda aynı anda zafere ulaşmasının bu ülkelerde devrimin eşit olmayan gelişmesi yüzünden olanaksız olduğu ve Marx ve Engels'in eski formülünün yeni tarihi koşullarda artık geçerliliğini yitirdiği sonucuna vardı.

Burada, sosyalizmin zaferi konusunda, yalnızca birbiriyle çelişmekle kalmayan, aynı zamanda birbirine taban tabana karşıt olan iki ayrı sonuçla karşı karşıya olduğumuz açıktır.

Sorunun özüne inmeden ve tarihi koşulları göz önüne almadan mekanik bir biçimde alıntı yapan bazı medrese kafalılar, bu sonuçlardan birinin mutlak yanlış sayılarak bir yana atılması, öbürününse mutlak doğru kabul edilerek bütün gelişme dönemlerine uygulanması gerektiğini ileri sürebilirler. Ama marksistler, medrese kafalıların yanıldıklarını çok iyi bilirler. Bu sonuçlardan her ikisinin de mutlak olmamakla birlikte doğru olduğunu, her birinin kendi zamanı için doğru olduğunu çok iyi bilirler. Marx ve Engels'in vardıkları sonuç tekelcilik öncesi kapitalizm dönemi için doğrudur. Lenin'in vardığı sonuç tekelci kapitalizm dönemi için doğrudur.

2. Engels, Anti-Dühring adlı eserinde, sosyalist devrimin zafere ulaşmasından sonra devletin kaçınılmaz olarak yok olup gideceğini söylemişti. Bu durumda, ülkemizde sosyalizmin zafere ulaşmasından sonra, Partimizdeki medrese kafalılar devletimizin daha çabuk ortadan kalkmasını sağlamak, devlet organlarını kaldırmak ve düzenli orduya son vermek üzere Partinin önlemler almasını istemeye başladılar.

Ama dünyanın günümüzdeki durumunu inceleyen Sovyet marksistleri, kapitalist kuşatma koşullarında, sosyalist devrimin yalnızca tek bir ülkede zafer kazandığı ve bütün öteki ülkelerde hâlâ kapitalizmin hüküm sürdüğü bir dönemde, devrimin zafere ulaştığı ülkenin eğer kapitalist kuşatma altında ezilmek istemiyorsa devletini, devlet organlarını, haberalma organlarını ve ordusunu zayıflatmak şöyle dursun, her bakımdan güçlendirmesi gerektiği sonucuna vardılar. Rus marksistleri, Engels'in formülünde sosyalizmin bütün ülkelerde ya da ülke-

lerin çoğunda zafere ulaşmasının dikkate alındığı ve bu formülün sosyalizmin tek bir ülkede zafer kazandığı, bütün öteki ülkelerdeyse hâlâ kapitalizmin hüküm sürdüğü bir durumda uygulanamayacağı sonucuna vardılar.

Burada, sosyalist devletin yazgısı konusunda, birbirine karşıt iki ayrı formülle karşı karşıya olduğumuz açıktır.

Medrese kafalılar bunun hoşgörülemeyecek bir duruma yol açtığını, bu formüllerden birinin mutlak yanlış sayılarak bir yana atılması, ötekininse —mutlak doğru formül olarak— sosyalist devletin bütün gelişme aşamalarına uygulanması gerektiğini söyleyebilirler. Oysa marksistler, medrese kafalıların yanıldığını, çünkü mutlak olmamakla birlikte her iki formülün de kendi zamanları için doğru olduğunu çok iyi bilirler. Sovyet marksistlerinin formülü, sosyalizmin bir ya da birkaç ülkede zafere ulaştığı dönem için doğrudur. Engels'in formülüyse, sosyalizmin ayrı ayrı ülkelerde birbiri ardı sıra zafere ulaşmasının sosyalizmin ülkelerin çoğunluğunda zafer kazanmasına yol açacağı ve böylelikle Engels'in formülünün uygulanması için gerekli koşulların yaratılacağı dönem için doğrudur.

Bu tür örneklerin sayısı artırılabilir.

Stalin'in çeşitli eserlerinden alınan ve Holopov yoldaşın mektubunda alıntı yaptığı dil sorunuyla ilgili iki ayrı formül konusunda da aynı şeyi söylemek gerekir.

Holopov yoldaş, Stalin'in **Dilbilimde Marksizm Üzerine** adlı eserine değiniyor. Bu eserinde Stalin, sözgelimi iki dilin karışması (kruvazman) sonucunda dillerden birinin üstün geldiğini, öbürününse ölüp gittiğini, dolayısıyla dillerin karışmasının yeni bir üçüncü dilin doğuşuna yol açmadığını, dillerden bir tanesinin varlığını koruduğunu söylüyordu. Holopov yoldaş, Stalin'in SBKP (B)'nin On Altıncı Kurultayına sunduğu raporundan alınan bir başka sonuca daha değiniyor. Bu raporunda Stalin, sosyalizmin dünya çapında zafere ulaştığı dönemde, sosyalizmin sağlamlaştığı ve günlük hayatın bir parçası haline geldiği dönemde ulusal dillerin kaçınılmaz olarak tek bir ortak dilde kaynaşacağını ve bunun da hiç kuşkusuz Büyük Rus dili ya da Alman dili olmayacağını, yepyeni bir dil olacağını söylüyordu. Holopov yoldaş bu iki formülü karşılaştırıp da bun-

ların birbiriyle uyuşmak şöyle dursun, birbirine karşıt olduklarını görünce, umutsuzluğa kapılıyor. «Yazınızı okuduğum zaman,» diyor mektubunda, «dillerin karışmasının hiç bir zaman yeni bir dil yaratamayacağını kavradım. Oysa yazınızı okumadan önce, SBKP (B)'nin On Altıncı Kurultayında yaptığınız konuşmaya uygun olarak, komünizm koşullarında dillerin tek bir ortak dilde kaynaşacaklarına kesinlikle inanıyorum.»

Açıkçası, bu iki formül arasında bir çelişme keşfeden ve bu çelişmenin ortadan kaldırılması gerektiği kanısına varan Holopov yoldaş, bu formüllerden birinin yanlış sayılması ve bir yana atılması, ötekininse bütün dönemler ve ülkeler için doğru kabul edilmesi gerektiğini sanmaktadır. Gel gör ki, hangisinin doğru kabul edilmesi gerektiğini kendisi de bilmemektedir. Bunun sonucunda da içinden çıkılmaz bir durum doğmaktadır. Her iki formülün de kendi dönemleri için doğru olabileceği, Holopov yoldaşın aklına bile gelmemektedir.

Sorunun özüne inmeyen, hangi tarihî koşulların incelendiğine bakmaksızın mekanik bir biçimde alıntı yapan medrese kafalılar her zaman böyledirler ve kendilerini ister istemez içinden çıkılmaz bir durumda bulurlar.

Oysa sorunun özünü inceleyecek olursak, durumu içinden çıkılmaz görmek için herhangi bir neden olmadığını anlarız. Gerçekte, Stalin'in **Dilbilimde Marksizm Üzerine** adlı broşürü ve On Altıncı Parti Kurultayındaki konuşması birbirinden tamamen farklı iki dönemi ele almakta, dolayısıyla formüller de farklı olmaktadır.

Stalin'in, broşürünün dillerin karışmasından söz ettiği bölümünde verdiği formül, **sosyalizmin** dünya çapında **zaferinden önceki** döneme ilişkindir; bu dönem, sömürücü sınıfların yeryüzünde egemen güç olmaya devam ettikleri, ulusal baskı ve sömürgeci baskının hâlâ yürürlükte olduğu, ulusal yalnızlık ve uluslar arasında karşılıklı güvensizliğin devletler arasındaki ayrılıklar tarafından perçinlendiği, henüz ulusal hak eşitliği diye bir şeyin bulunmadığı, dillerin karışmasının o dillerden bir tanesinin baskın çıkacağı bir mücadele olarak meydana geldiği, uluslar ve diller arasında barışçı ve dostça işbirliği için gerekli koşulların henüz var olmadığı, gündemde diller arasında işbirliği-

nin ve dillerin birbirlerini karşılıklı olarak zenginleştirmelerinin değil de, bazı dillerin özümlenmesinin ve bazılarının da üstün gelmesinin bulunduğu bir dönemdir. Bu koşullarda ancak muzaffer ve yenik dillerin bulunabileceği açıktır. İki dilin karışmasının, yeni bir dilin oluşmasıyla değil, dillerin bir tanesinin zaferi, öbürününse yenilgisiyle sonuçlandığını ileri sürerken Stalin'in formülü işte bu koşulları dikkate almaktadır.

Stalin'in On Altıncı Parti Kurultayında yaptığı konuşmanın, dillerin tek bir ortak dilde kaynaşmasına değinen bölümünden alınan öteki formüle gelince, bu formül başka bir dönemi, yani sosyalizmin dünya çapında zaferinden sonraki dönemi göz önüne almaktadır. Bu dönem, dünya emperyalizminin artık var olmadığı, sömürücü sınıfların yıkıldığı ve ulusal baskı ve sömürgeci baskının yok edildiği, ulusal yalnızlık ve uluslar arasında karşılıklı güvensizliğin yerini uluslar arasında karşılıklı güven ve uzlaşmanın aldığı, ulusal eşitliğin uygulamaya konulduğu, dilleri ezme ve özümleme siyasetinin ortadan kaldırıldığı, uluslar arasında işbirliğinin sağlandığı ve ulusal dillerin aralarındaki işbirliği yoluyla birbirlerini özgürce zenginleştirebildikleri bir dönemdir. Hiç kuşkusuz, bu koşullarda bazı dillerin ezilmesi ve yenilgiye uğraması, bazı dillerin de zafer kazanması diye bir sorun sözkonusu olamaz. O zaman biri yenilgiye uğrayan, öbürü mücadeleden zaferle çıkan iki dil olmayacak; uluslar arasında uzun süreli bir iktisadî, siyasî ve kültürel işbirliği sonucunda yüzlerce ulusal dil içinden ilk önce en zengin bir biçimde birleşmiş bölgesel diller çıkacak, daha sonra da bu bölgesel diller tek bir uluslararası dilde kaynaşacaktır. Ve elbette bu uluslararası dil Almanca, Rusça ya da İngilizce olmayacak, ulusal ve bölgesel dillerin en iyi öğelerini kendinde toplamış bulunan yeni bir dil olacaktır.

Demek ki, bu iki ayrı formül toplumun gelişmesindeki iki ayrı döneme uygun düşmektedir ve bu nedenden ötürü her iki formül de kendi dönemleri için doğru olmaktadır.

Bu iki formülün birbirinden farklı olmamasını, birbirine karşıt olmamasını istemek, kapitalizmin egemenliği döneminin sosyalizmin egemenliği döneminden farklı olmamasını, sosyalizm

ile kapitalizmin birbirine karşıt olmamasını istemek kadar saçmadır.

Medrese kafalılar, marksizmi ve marksizmin farklı sonuç ve formüllerini, toplumun gelişme koşulları ne kadar değişirse değişsin «asla» değişmeyen bir dogmalar yığını olarak görürler. Ezberlenen sonuç ve formüllerin bütün dönemler ve bütün ülkeler için, hayatta karşılaşılan bütün durumlar için işlerine yarayacağını sanırlar; bu yüzden de bu sonuç ve formülleri ezberler ve onlardan gelişigüzel alıntı yapmaya koyulurlarsa her sorunu çözebileceklerine inanırlar. Ama bu olsa olsa, Marksizmin özünü göremeyen, marksizmi sadece biçimsel olarak kavrayan, marksizmin sonuç ve formüllerini körü körüne ezberleyip anlamını kavrayamayanların kanısı olabilir.

Marksizm, doğanın ve toplumun gelişmesine hükmeden yasaların bilimidir, ezilen ve sömürülen yığınların devriminin bilimidir, sosyalizmin bütün ülkelerdeki zaferinin bilimidir, komünist toplumun inşasının bilimidir. Bir bilim olarak marksizm olduğu gibi kalamaz; gelişir ve yetkinleştirilir. Marksizm, gelişmesi içinde, ister istemez yeni tecrübeler ve yeni bilgilerle zenginleşir; bu yüzden de, marksizmin sonuç ve formüllerinden bazıları zamanın akışı içinde kaçınılmaz olarak değişir ve yerlerini ister istemez yeni tarihî görevlere uygun düşen yeni formül ve sonuçlara bırakırlar. Marksizm, sonuçları ve formülleri değişmez şeyler olarak görmez, bütün çağlar ve dönemler için zorunlu şeyler olarak kabul etmez. Marksizm, her türlü dogmacılığın düşmanıdır.

28 Temmuz 1950
Pravda, 2 Ağustos 1950

Türkçesi : Celâl Üster

GÖZLERİ BAĞLI ADAM

Bitek ovanın ortasından kıyı boyunca uzanan Yalova-Karamürsel karayolu gecenin bu geç saatinde oldukça sessiz ve karanlık olurdu. Ara sıra son hızla geçen ağır yük kamyonlarının uzun ışınlı farları yolu aydınlatır ya da şehirlerarası otobüslerinden birinin pırıl pırıl ışıklarıyle bir yıldız ışığı gibi kayıp gittiği görülürdü. Onlar da olmasa yolun deniz tarafında sıralanan yazlık evler, beri yanda da kimi yerde ovaya sarkan yamaçlarla ta dipteki koyaklara saklanmış köyler aynı karanlığın içinde eriyip giderdi yaz kış. Onlar da olmasa ne geniş, dümdüz, yağ gibi kayganlaşmış kara asfalt, ne uğuldayan deniz, ne de uzun boyunlu gündöndülerle ağır başakların hışırtıyla sallandıkları ova, kayalık yamaçları kaplayan zeytinlikler ayırdedilebilirdi. Yalnızca uzayıp giden bir karanlıkla denizden yanı az aydınlık, dağlara doğru gittikçe koyulan bir gökyüzü... Ve dağları, ovayı, denizi kapkara bir dumanla saran gece sisi.

Yalovadan Altınovaya kadar böyleydi yol. Altınovaya yaklaşırken gözleriniz yoğun bir ışıkla kamaşırdı. Burada uzun ışınlı farları söndürseniz de olurdu. Soförler de öyle yapıyordu. Asfalt, Amerikan hava üssünün telörgülerini aydınlatan projektörlerle ışıl ışıl parlardı. Artık geride bırakılan Yalova'nın, yaklaşmakta olan Karamürsel'in pır pırlı ışıklarını büsbütün donuklaştıran bir donanma ışığıydı bu. Önemli bir bayramın kutlandığı bir şehrin ortasından, çılgın bir şenliğin içinden, bir ışık denizinden geçirilirdi. Alanı çeviren telörgülerin her deliği, dibinde biten otlara kadar, çığ ışıkta parıldardı. Sisi de, dumanı da dağıtan dev jeneratörlerin fışkırttığı demek demet ışıklarla dupduru aydınlatılan gökyüzü sayısız çelik antenlerin üstünde gerili dururdu.

Burada gökyüzü vınıltılı bir titreşimle denize kadar uzanıyor, aydınlığının bir bölümü İzmit Körfezi'nin duru sularında yan-

sımalar yapıyordu. Böylece, çepçevre aydınlanan denizle birlikte körfezi upuzun bir çıkıntıyla kapatan Dil yarımadası bütün dehşetiyle ortaya çıkıyordu. Karşı kıyıya varmasına, körfeze giriş çıkışı kapatmasına nerdeyse bir parmak vardı. Denizin yalnız o kadarı bize kalmıştı. Orası da karanlıktı. Sisli, dumanlı. Görünmüyordu. Yok gibiydi.

Üs'te üç vardiya çalışılırdı. Son vardiya sabahın olmasını bekliyordu. İşi gecenin on birinde almışlardı. Şimdi beşe yaklaşıyordu saat. İki saat sonra işi bırakacaklardı. Onarım bölümünde üç kişiydiler. Çalıştıkları yer, büyükçe bir barakaydı. Saçtan yapılma askeri bir baraka. Gündüzleri güneş sacı kızdırdığından sıcaktı içerisi hâlâ. Kapıyı açmışlardı. Sabah serinliği vursun diye.

Çalışanların üçü de Karamürselliydi. İkisi, kasabanın yerlisi, türktü. Üçüncüsü, köyden inip sonradan kasabaya yerleşmiş boşnaklardandı. Adı Hayri'ydi. Ama Hayro derdi herkes ona. İri yapılıydı. Geniş omuzları vardı. Öteki boşnakların tersine esmerdi. Karayağız dediklerinden. Et, iri kemikli gövdeyi sıkı sıkı sarmıştı. Taş gibi sert duruyordu. Arkadaşları cılız iki çocuk gibi kalıyordu yanında. Tombalak, patlak gözlü olanı Vedat, eski bir şofördü. Palabıyıkları olan Hüsnünün ise masmavi gözleri vardı. Üçü de dalgındı. Sabah mahmurluğu içindeydiler. Vedat usta, üsütüpüyle bir şanzımanı silip temizliyor, Hüsnü kalınca bir saca raspa yapıyor, pas duman gibi tozuyordu havada. Hayro, barakanın ayrı bir köşesinde bir pistonu yuvasına alıştırmaya uğraşıyordu. Çigarayı ağzında unuttuğundan külü parmak gibi uzamış, dalıp gitmişti.

Çocukluğuyla delikanlılığı köyde geçti Hayro'nun. Kasabaya uzak bir dağ köyünde. Bütün köylüler gibi o da hayvanları güttü, tarlada çalıştı. Patatesle tütün ekerdi onun köyü. Patatesi bayırlardaki tarlalarda, tütünü aşağıda ovada yetiştiriyorlardı. Oturdukları evler ta tepedeydi. Dağı inip çıkmakla geçerdi hayatları. Çevre ormanlıktı. Askerde jandarmaya ayırdılar Hayroyu. Sınıra gönderdiler. Biraz para edindi oralarda. Döndüğünde yeniden dağı inip çıkmayı, ömür boyu kasabadan, şehirden uzak kalmayı gözü yemedi. Kasabada bir ev yaptırdı. Askerden dönüşünü sabırla bekleyen köydeki yavuklusunu alıp ka-

sabaya, yeni eve gelin getirdi. Her şey iyi, hoştu. Ama kasabada iş yoktu. Yılmadı Hayro. Bağlara kirizma yapmaya gidiyordu. Karısı da mevsimine göre kiraz, erik, zeytin topluyordu. Kasabanın meyvacılıktan başka geçimi yoktu zaten. İnsanlarının bir bölüğü de balıkçıydı. Hayro ırgatlık dışında iskelede hamallık da yaptı. Meyve-sebze motorlarına sandık taşıyordu. Bir ara bu motorlardan birine tayfa oldu. Kaptan, Hayro'nun babasını tanırdı. Delikanlıyı da sevmişti. Motorculuğu öğretti ona. Makinist oldu. Bir ara sert rüzgarlarda ciğerlerini üşüttü. Motorculuğu bıraktı o zaman. Bir süre kalafatta ufak tefek onarım işlerinde çalıştı. İyice de pişti bu işlerde. Ama kazancı azdı. Para yetmiyordu. Çocukları da vardı şimdi. İki kızıyla bir oğlu. İşte bu sırada bacanağı Muyo (*) imdadına yetişti. Onu Amerikalıların yanına aldırdı. Hayro, Karamürsel Amerikan Hava Üssü Ana Tamir Bölümü'ne kalifiye işçi olarak alındı. Muyo, üs'te garsonluk yapıyordu. Amerikalıların garsonuydu. Snack Bar'da çalışıyordu. Karton karton Amerikan cigaraları, gazlı çakmaklar, çeşit çeşit kalemler, keskin cilet bıçakları, traş makineleri getirir satardı kasabada. Cebi cikletle dolu olurdu. Hayro'nun çocuklarına gönderirdi her zaman.

Ya anlattıkları? Neler anlatmazdı ki... Her zaman aralarında olduğundan, evlerine serbestçe girip çıkardı. Her şeyi gözleriyle görmüştü. Bir düğmeye basmakla duvara gömülüp çıkan yataklar mı istersin; hiçbir pencere açılmadan kendi kendine rüzgârlanan, soba moba olmadan kendi kendine ısınıveren odalar mı istersin; yoksa en koyu kışta bile ılıklık ısıtılabilen, saksılarında yaz çiçekleri biten açık balkonlar mı istersin... Karıların önünde sere serpe dolanışları, işmarları da cabası...

Muyo'nun anlattıklarından öylesine büyülenmişti ki Hayro, üs'te çalışmaya başlar başlamaz, bacanağından bütün dinlediklerini, bütün duyduklarını kendi görmüşçesine, kendi yaşamışçasına bire bin katarak kasabadaki kahvede anlatmaya girişti. Her gün anlatacak yeni bir şey buluyordu. Muyo kulağını öylesine doldurmuştu.

Anlattıklarına inanan da oluyordu, inanmayan da. Amerika-

(*) Muyo: Mustafa

lıları, saçma sapan da olsa onların bütün yaptıklarını, uygarlıklarını, adamlıklarını, bilir bilmez, göklere çıkarıyordu. Yeşil Amerikan dolarından kasabadaki hemen herkes doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak sebeplendiğinden anlatılanlar ne kadar abartılırsa abartılsın, pek karşı çıkan olmuyordu. En çok bıyık altından gülünüp geçiliyordu. Hayro da anlattığı masalı şişirdikçe şişiriyordu.

— Derinlere dalmışsın Hayro usta, diye omuzunu dürttü Hüsnü.

Birden dönünce cıgaranın uzayan külü kalıp gibi düştü. Tezgâhta un ufak olup dağıldı. Hayro, külü üfürdü.

— Ne var? diye soracakken içgüdüyle kapıdan yana döndü.

Kapıya Amerikalı bir inzibat dikilmişti. Ağzındaki cikleti Hayronun ayağı dibine, ortalığa tükürdü. Elindeki paketten bir yenisini çıkardı, kıvırıp soktu ağzına. Onlara da tuttu paketi. Vedat usta, sırıtkanlıkla aldı. İş gömleğinin cebine koydu. Eliyle selâm verip «Tenkyu» etti. Hüsnü de alıp çiğnemek üzere kağıdını yırttı. Gülümsedi Amerikalı ere. Hayro, şaşkınlıkla elini salladı. Amerikalı inzibat da istemiyor diyerek cebine attı paketi. Hüsnü, cikleti ağzında yuvarlarken Amerikalı eri işaret etti.

— Bununla gidecekmişsin, dedi Hayroya. Öyle söylüyor.

Vedat usta, dalkavukça bir tavırla:

— Ana Tamir'in Amerikalı uzmanı çağırtmış, diye ekledi.

Hayro, sevindi bu işe. Çok sevindi. Nicedir beklediği fırsattı bu. Türklerin Amerikan bölümüne girmeleri yasaktı. Ama Amerikalı erler, çavuşlar, subaylar, özellikle de inzibatlar sık sık onların çalıştıkları bölümlere uğrar, çalışmaları denetlerlerdi. Jiplerle her saat, her dakka üssün bir ucundan öteki ucuna dört dönerlerdi. Ufak tefek onarımlar için arkadaşlarını Amerikan bölümüne çağırdıkları olmuştu. Gündüzleri çağırırlardı çoğunluk. Ayak işleri için. Musluğun onarımı, kanalizasyonun temizlenmesi gibi... Öyle de olsa çoktan razıydı Hayro, ama onu hiç çağırmamışlardı. İlkti bu. Onun için sevinmesine karşılık şaşalamış, biraz da ürkmüştü. Heyecandan kekeleyerek,

— İyi anladınız mı, gerçekten beni mi istetmişler? diye sordu. Övüngeç bir horozlanmayla çevresini süzdü.

İnzibat, Hayro'nun duraksamasını sezmişti.

— Yes yes, dedi çabuk çabuk.

Hüsnü ortaokul sondan ayrıldığı için çat pat İngilizce biliyordu. İnzibat Hüsnü'ye Hayro'yu Başuzman Garson Mustafa'nın öğütlediği, ustalığını övdüğünü anlatmaya çalıştı. Hayro, bacanağının adını duyunca uçacaktı sevincinden nerdeyse. İnzibatın karşısında hazırola bile geçti. Ne olsa askerdi karşısındaki. Kendinin de üç yıllık çakı gibi jandarmalığı vardı.

— Okey okey, dedi inzibata. Anladım. Geliyorum, tamam.

Ceketini çividen aldı. Amerikalı erin ardına takılıp barakadan çıktı. Dışarısı serindi. Üşüdü biraz. Gün nerdeyse ağaracaktı. Gökyüzü parça parça aydınlıktı. Körfez ucundan ışıyordu.

İnzibat, Hayro'yu barakanın biraz ötesine bıraktığı jipe bindirdi. Arkaya oturttu. Hemen gazladı. Araba fırladı. Gece vardiyasında çalışanlar azlıktı. Ortalıkta kimseler yoktu. Çabucak «depertment» dedikleri iki katlı idare binasının önüne geldiler. Bütün pencerelerde ışık vardı.

Hayro, yolda, Muyo'nun ona daha bu akşam anlattıklarını düşündü hep. Kimselere dememişlerdi. Ne Murat, ne de Hayro. Dinleyenlerin ağzı bir karış açık kalacaktı. Şimdi kendi gözleriyle görüp tanık olacakları da cabası.

Muyo'nun son anlattığına gelince ne görülmüş ne duyulmuş bir şeydi bu. Olay şu: Amerikalı zenci çavuşlardan biri dün gece barda iyice sarhoşlamış. Muyo'ya alıp götürmesini buyurmuşlar öteki subaylar. Bacanak da arabı atmış bir jibe, doğru lojmanına zıbartmaya. Bekâr olan çavuşun lojmanının kapısını adamın cebinden aldığı anahtarla açmış. Her zaman yaptığı işlerden olduğu için sarhoşu yarı sürükleyip yarı itekleyerek kolayca sokmuş içeri, sonra da salondaki kanapenin üzerine uzatıvermiş. Bakmış Muyo, evin içinde ışıklar yanıyor. Yatağına yatırayım bari diye düşünmüş. Yatağı açmak için odaya girmiş. A, bir de görsün, kırmızı gece ışığının aydınlattığı geniş yatakta bomba gibi bir sarışın yatmıyor mu? Aman nasıl olur bu diye düşünürken elinde olmadan yaklaşmış yatağa. Sarışında ses yok. Bir adım daha. Gene öyle, ses seda yok. Çavuş nasılsa çoktan sızmış kanapede. Ulan armudun iyisini hep bunlar

mı yiyecek diyerek kafası bozulan Muyo, bir hamlede soyunup atmış kendini yatağa. Abanmış üstüne. Çırılçıplakmış sarışın. Sıcacık. Sesini de çıkarmıyor. Sarılmış iyicene. Dolanmış üstüne. Bacaklarının arasına bırakmış kendini. Memelerini, boynunu, dudaklarını, saçlarını öpüp koklamış. Sarışın alabildiğine sıcak, ama hiç sesini çıkarmadan, soluk bile almadan ve hiç kıpırdamadan isteğini yerine getirmiş Muyo'nun. Meğer bekâr Amerikalının yatağındaki bu sarışın bomba sıcak suyla doldurulan lastikten yapılma yalancı bir kadın değil miymiş?

Bu akıl almaz oyuncağın etkisinde gülümseyerek girdi daireden içeri. Bir masal dünyasına, bir düş dünyasına adımını atmış saydı kendini. Daire bizimkilerden farksızdı. İnzibat Hayro'yu koridorda bıraktı. Geldiklerini haber vermek için Başuzmanlık odasına girdi. Önemli bir şey olmalıydı. Uzun süre içerde kaldı inzibat. Bu süre içinde günün ışıması sürüyordu. İnzibat, Hayro'nun yanına geldiğinde karanlık biraz daha ermişti dışarda.

İşte o sırada Hayro'nun koluna yapıştı inzibat. Koridorda yanıbaşında dikildikleri odanın kapısını ayağıyle açtı. Kolunu bırakmaksızın Hayro'yu odanın içine itti. Oda boştu. Ama ışığı yanıyordu. İnzibat, Hayro'yu meşin kaplı bir sandalyeye kolundan bastırıp çökerttikten sonra parmaklarını gevşetti. Sonra ardına dolanıp bir dolabı açıp kapadı. Masanın çekmesini karıştırdı. Ama çok kısa sürdü bütün bunlar. Hemen hemen göz açıp kapayıncaya kadar. Bir anlık bir duraklama oldu. Çarçabuk geçiveren bir anın sonunda gözlerine kara bir perde indi Hayro'nun. Görmez oldu. Arkasında kafasına bir yumruk yeseydi, bıçaklansaydı bu kadar şaşırmazdı. Başına çuval geçirilmiş atlara döndü. Ne yapacaktı şimdi, ne yapmalıydı? İnzibat, gözüne taktığı sert nesneyi arkadan tokalandığını sandığı lastiklerle sıktıkça sıkıyordu. Yerinden sıçrayıp:

— Yeter be, ne oluyor? diye bağırmaktan kendini alamadı. Kollariyle boşlukta destek aradı kendine. İki avuç karanlık doldu ellerine. İnzibat, hiçbir şey olmamış gibi, çırpınıp duran Hayro'yu kolundan tuttu, yeniden koridora çıkardı.

Gün ışımaktan caymış, ortalığı yeniden gece basmıştı. Üstelik bütün ışıklar sönmüştü. Söndürülmüştü. Koridorda, inzi-

bat, Hayro'yu orta yerde tek başına bırakıp uzaklaştı. Ne yana gideceğini bilemediğinden kıpırdıyamadı Hayro. Kim bilir belki de sınıyorlardı. Kıpırdarsa vururlardı belki de.

Yanından yöresinden gelip geçenler oldu Hayro'nun. Kapılar açılıp kapandı. Konuşmalar kısa ve katıydı. Ne dendiğini anlamadığından daha da katı geliyordu ona. Birileri önünde dikilip Hayro'ya bakıyorlardı sanki. Soluk alışlarından anlamıştı. Bir şey söylemeden bakıp duruyorlardı. Biri konuştu sonunda.

— Bak Hayri Usta, dedi, İstanbullu tercümanlardan biri olmalıydı. Tanımadığı bir sesti. İnce, kibar bir tonda konuşuyordu.

Hayro, elinde olmadan, başını sağa sola çevirerek konuşanı arandı. Ona, koridorda yalnız bırakılışından bu sesi duyana kadar çok uzun bir süre geçmiş gibi geldi. Mekanik bir biçimde:

— Dinliyorum, dedi.

Beriki sözünü sürdürdü.

— Başuzman gözlerini bağlamak zorunda kaldıkları için çok çok özür diliyor.

Başuzman da konuşanın yanıbaşında olmalıydı. Kesik kesik konuşan biriydi. İngilizce bir şeyler söyleyerek onayladı tercümanı. Sözünü «sori» diye bitirdi.

Tercüman:

— Seni Amerikan bölgesine götürecekler şimdi. Bir makinenin onarımında yardımını istiyorlar. Ne olduğunu ben de bilmiyorum. Sana durumu açıklamam için bunları söylememi istediler. Korkacak bir şey olmadığını bilmen için. Başuzman da birlikte geliyor. Tekrar ediyorum: Korkulacak bir şey yok, çavuş yol boyunca koluna girecek. Sen yalnız adımlarını atarken dikkatli ol, o kadar.

Gerçekten de tercüman, sözlerinin sonunu bağlarken biri gelip koluna girdi, yürümesi için de itekledi. Karanlığın içine adımını atmak için ayağını kaldırdı Hayro. Bir an için ayağı yere değmiyecekmiş gibi geldi. Attığı adım sert bir biçimde adeta çarptı betona. O anda kolundaki inzibat çavuşunun dün akşam sarhoşlayan zenci çavuş olabileceği geldi aklına. İçinden gülümsedi bu raslantıya. Muyo'dan dinlediği zencinin yatağın-

da kıstırılan sarışın bomba masalı, canlı gibi bütün kadınlık görevlerini yapan lastik bebeğin büyüsü uçup gitmişti bu karanlıkta. Hınçla, «İyi etmiş Muyo» diye düşündü. «Sarışın bebeğinle yatmakla iyi etmiş. Ben olsam daha da kötüsünü yapardım. Avanak arap!»

Merdivenleri güç indi. Ama düzlükte hiç de kötü yürümüyordu. Adımlarını ölçülü atmayı öğrenmişti. Jipe kolundaki çavuşun yardımiyle bindi. Çavuş, jipte onu yanına yerleştirdikten sonra kolunu bıraktı. Hayro'nun jibe yerleştirilmesinden kısa bir süre sonra ötekiler geldi. Jipi sallayarak bindiler. Binenlerden biri Başuzman, öteki şoför olmalıydı. Kontak açıldı. Motor bir süre hırıltılı hırıltılı çalıştıktan sonra araba hareket etti. Motor soğuk olduğuna göre onu buraya getirdikleri jip değildi bu. Yanına kattıkları çavuşu da değiştirmişlerdi. Jipte dört kişiydiler. Konuşmadan ilerliyorlardı. Yolda, korka korka parmaklarını gözlerine götürdü. Elleri titriyordu. Çavuş bir şey diyecek mi diye bekledi. Ses çıkmadı kimseden. Gözündeki nesneye dokundu. Orasını burasını yokladı. Kalın, meşinden yapılma bir maskeydi. Arkadan iyice sıktıklarından gözlerinin üstüne bastırıyordu. Gözlerindeki bu ağırlık ve içinde boğulduğu karanlık midesini bulandırıyordu.

Jip, uzun uzun bir süre asfaltta gitti. Hiç sarsılmadılar. Bir ara kıyıdan geçmiş olmalılar yosun yosun koktu ortalık. Dalgacıkların sesini duyar gibi oldu. Bir iki martı çığırıştı. Taptaze bir sabah esintisi yüzünü yalayıp geçti. Kıyıdan sonra sık bir kavaklığa girdiler. Rüzgârda pırpırlanan yapraklardan ağaçların ağır ağır sallanırken çıkardıkları gıcırtıdan ayırdetti kavaklığı. Ama bir tek kuş ötmüyordu. Çünkü üssün haberalma antenleri çevreyi ağ gibi sardıktan sonra kuşlar buralara uğramaz olmuştu. Her şeye kulak kesilmişti şimdi. Nerede olduklarını ölçmeye çalışıyordu. Gözünün önüne Dilburnunu kaplayan eski tarlaları, otlakları, zeytinlikleri, içinden geçtikleri kavaklığı, sökülmüş bağlarla bahçeleri getiriyordu. Kumsalı, gölcüklerle bölünmüş kıyıyı kafasında canlandırmaya çalışıyordu. Ama hepsi birbiri üstüne yığıldığından nerden geçmekte olduklarını, kestirse de ne yana gittiklerini bir türlü çıkaramıyordu.

Jipi iki yerde kısa aralıklarla durdurdular. Kontrol geçitleri

olmalıydı bunlar. Yolu açıp kapayan paralellerin gıcırtıyla inip kalkışını duydu. Üçüncü geçidi de arkada bıraktıktan sonra jip biraz daha gitti. Sonra bir dönüş yapıp durdular. Motor sustu. Önce öndekiler indiler. Ardından çavuş indi. Hayro'yu kolundan tutup indirdi. Denize çok yakındılar. Rüzgâr vardı. Hem de sıkı esiyordu. Üşüdü Hayro. Ceketinin yakasını kapattı. «Dilburnu'nun ucuna mı getirdiler yoksa?» diye düşündü. Rüzgâr saçlarını karıştırarak esiyordu.

Bir süre rüzgâr altında kaldılar. Sonra çakıl gibi, kum gibi ayak altında gıcır gıcır eden bir yoldan yürüttüler. Şimdi kuytu bir yerdeydiler. Rüzgâr kesilmişti. Bir kapının açılmasını beklediler. Garaj ya da hangar kapısı gibi bir şey olmalıydı. Açılması epey uzun sürdü. İçeri girdikten sonra bir süre de kapanmasını beklediler. Düz bir alan geçtikten sonra merdiven inmeye başladılar. Sayacaktı. «Yer altına iniyoruz» diye düşündü. Rutubetli gibiydi geçtikleri yer. «Tünel olabilir mi?» diye düşündü. Kolunu yana açtı. Duvara değdi parmakları. Islaktı duvar.

Yirmi beş merdiven sayabildi şaşırmadıysa. Yirmibeşincide düze geçtiler. Başını öne eğdirmişlerdi. Sanki yuvarlak bir borudan geçiyorlardı. Omuzları tavana değiyordu. Tek sıra olmuşlardı. Borudaki yolculuk iki yüz metre kadar sürdü. Adımlariyle ölçtü. Borudan geniş bir alana çıktılar. Alabildiğine geniş ve ferahtı. Hayro'ya sanki açıkhavaya çıkmışlar gibi geldi. Çevrelerinde birileri vardı. Az önce geçtikleri yerlerde soluğu iyice daralmıştı. Burada rahatça soluk alınabiliyordu. Yolculuğunun sonuna gelmişti anlaşılan. Altına bir sandalye ittiler. Omuzlarından bastırarak oturttular. Sandalyaya oturur oturmaz gözlerindeki maskeyi çekip aldılar. Maskenin alınması omuzlarını çökerten ağır bir yükün kalkması gibi bir etki uyandırdı Hayro'da. Bir an gözlerini öylece yumulu tuttu. Açamadı. Yumruklariyle ovalayarak aralayabildi sonunda. Bir şey göremedi önce. Karaltılar, kımıltılar... Oysa gereğinden çok aydınlıktı. Gözlerini kamaştırıyordu ışık. Kuş kanadı gibi ürkekçe açılıp kapanıyordu gözkapakları. Biri uzunca bir bardak tutuşturdu eline.

— Viski, dedi yedeğindeki Çavuş.

— No, no... diyerek elini salladı. Su getirmelerini işaret etti. Viski bardağını götürüp aynı tür bardakla istediği suyu ge-

tirdiler. İki yudum aldı. Soğuktu su. Kalanını yüzüne vurdu. Çevresini yavaş yavaş ayırdetmeye başlıyordu şimdi. Bir laboratuvarda sandı önce kendini. İçerdekilerin hepsi beyaz gömlekliydi. Görülmemiş büyüklükte bir telefon santralına benziyordu burası. Kız saçı gibi örgülü teller, düğmeler, tuşlar, dev teyplerde dönen bantlar, mikrofonlar ve bir duvarı boydan boya kaplayan yan yana dizili televizyon ekranları... Ekranların kiminde görüntü vardı. Kiminde enine ya da boyuna çizgiler oynaşıp duruyordu. Kimi de ayna gibi gözalıcı bir ışıkla parlıyordu.

Şaşkınlıkla doğruldu oturduğu sandalyadan. Anladığına göre büyük antenin altındaydılar şimdi. Büyük Kulak dedikleri radarın bağlı olduğu merkezde. Dünyanın bütün gizlisi saklısı burada ses olarak, görüntü olarak yakalanıyordu bu tuzaklara. Büyük Kulak her zaman tetikteydi. Herkesi izliyor, her şeyi dinliyordu. Her yerde vardı o. Ama onun nerde olduğunu hiçkimse bilemezdi. Kimbilir toprağın kaç yüz metre derinliğinde bulunuyordular şimdi. Kibilir belki de derin, karanlık denizin, sarp uçurumların altındaydılar.

Tavan yokmuş gibi yüksekti. Görünmüyordu da. Yalnız yağmur gibi ışık serpiliyordu yukardan.

Beyaz gömleklilerden biri Hayro'ya yaklaştı. Kendisini izlemesini işaret etti. Hayro yürüdü uzmanın ardından. Başuzmanla Çavuş oldukları yerde kaldılar.

Uzman, çelik bir asansöre bindirdi Hayro'yu. Asansör hareket etmiyormuş gibiydi. Yalnız kapının üstündeki numaralı ışıklar yanıp sönüyordu. Otomatik kapı açılınca indiler. Duvar yarılmış gibi oldu. Onlar inince kapı kapandı. Dümdüz bir duvar oldu orası yeniden. Penceresiz uzun bir koridor geçtiler. Koridorun sonunda kalorifer dairesi gibi bir yere girdiler. İnceli kalınlı borular her yanı kaplamıştı. İçiçe, arap saçı gibi birbirine dolanmışlardı.

Onu getiren uzmanın gözetiminde bu odada bir saati aşkın kaldı. Uzman o bir saat boyunca ıslık çaldı, bir aşağı bir yukarı dolandı da dolandı. Borulardan gaz geçiyordu. Bozukluk bu borulara bağlı püskürteçteydi. Memo şişkinlik yapmıştı. Onu düzeltti. Boruları denetimden geçirdi. İşi bu kadarmış.

Uzmanla buraya kadar çıktıkları çelik kutuya kapandılar.

Kapının üstündeki numaralı ışıklar yandı söndü. Duvar yarıldı. Çıktılar. Göz açıp kapayana kadar dev santraldaydılar. Başuzmanla çavuş, orda, bıraktığı yerde, ayakta onu bekliyordu.

Yanlarına gelir gelmez, inzibat, yeniden gözünü bağladı Hayro'nun. Geldikleri yollardan geri döndürdüler. Dönüş daha kısa sürdü gibi geldi Hayro'ya. Jip, son hızla gitti. Hem de kestirme yoldan. Ne deniz kıyısından geçtiler, ne de kavaklıktan.

Jipteyken gözlerindeki bağı çıkardı inzibat. Yeryüzü kor ışıktı sanki. Gözlerini açamadı. Jipi durdurduklarında, gözleri, yarı yarıya yumuktu daha. Açmaya cesareti yoktu. Yüreği hızlı hızlı atıyordu. Jipten yere indirdiklerinde de tam olarak açamadı. Birden açsa ışığın keskinliği gözlerini kör edecekmiş gibi geliyordu.

Bıraktıkları yerde durdu kaldı öyle. Soluksuz kalmıştı sanki. Ne ileri ne geri kıpırdayabildi. Ne yapacağını, daha doğrusu ne düşüneceğini bilemiyordu. Altüst olmuştu.

Birden:

— Vay Hayro usta gelmiş, diyerek işçiler çevresini aldılar. Barakanın önüne bırakılmıştı demek. Gözlerini araladı. Çevresindekiler gündüz vardiyasının işçileriydi.

— Saat kaç? diye sordu. Sekizi geçtiğini söylediler. Sonra hep birden üstüne üşüştüler.

— E, hadi bakalım anlat Hayro Usta!

— Neler gördün Hayro Usta!

— Nereye götürdüler seni?

— Anlat da dinleyelim!

— Nazlanma be Hayro Usta! Anlat be Hayro Usta!

— Görmediğin yokmuş diyorlar Usta! diye hep bir ağızdan karmakarışık bağrıştılar.

Doğruydu. Hayro, en sonunda, ilk ve sön olarak, herşeyi görmüştü, biliyordu, ama onlara anlatacak bir şeyi yoktu. Masal sona ermişti, büyü bozulmuştu.

Gözlerini iyice açtığında çevresine uzun uzun baktı. Gökyüzüne, denize. Sonra alanın dışındaki dağlara, ovaya çevirdi yüzünü. Sanki ilk görüyordu hepsini. Gökyüzünü, gökyüzündeki kara sisi, bulutları, denizi, denizin çırpıntısını, uçuşan martılarını, dağları yeşerten bodur makileri, dikenli böğürtlen ça-

lılarını, ovayı, ovadaki otları, deve dikenlerini, kır çiçeklerini, arıları, kelebekleri, tırtılı, solucanı, kurdu, kuşu, yılanı, fırtınayı, şimşeği, yağmuru, karı, tipiyi, boranı, sıcağı, soğuğu, güneşi ve bütün bunları çeviren alanın telörgülerini, dünyadaki bütün telörgüleri yeniden tanıyor gibiydi.

Neler gördüğünü habire karmakarışık soran işçileri arkasında karşılıksız bırakıp çıkış kapısına doğru ağır ağır yürüdüğünde kulaklarında binlerce antenin vınıltısı yankılanıyordu hâlâ.

Telörgünün dışına çıkıp karayolunaa yak bastığında taşıtlar iyice sıklaşmıştı. Hızla geçen taşıtların azgın homurtusu antenlerin vınıltısını bastıracak kadar güçlüydü. İlk duyuyordu bunu. Telörgülerin dışındaydı. Ayağını bastığı yer sarsılıyordu taşıtlar geçerken. Geceden çökerek dağları, ovayı 'deniz kara bir dumanla saran sis, Gökçe'nin ardından yükselen güneşle dağılmaya başlamıştı. Denizden gelen esinti de güneşe yardımcı oluyordu. Gün ilerledikçe ışık çoğalacak, esinti de artacaktı.

Hayro, ellerini oğuşturdu.

— Bugün hava güzel olacak... dedi kendi kendine.

Başına gelenlerden sonra ilk olarak gülümsedi. Esmer yüzü ışıdı. Asfaltın karşı kıyısına geçti. Her zamanki gibi durup Yalova'dan gelecek minibüs ya da otobüsü bekleyeceği yerde, anayolu bırakıp, zeytinliklerin içine vurdu.

LATİN AMERİKA ŞİİRİ (2. Bölüm)

Geçen sayıda ilk bölümünü sunduğumuz Latin Amerika ülkeleri şiirlerinden örnekler sunmayı bu sayı Ülkü Tamer'in çevirdiği örneklerle tamamlıyoruz. Bu örnekleri yayınlamakla kuşkusuz Latin Amerika şiirini tanıtmış sayılmayız, Latin Amerika'da toplam 23 ülke olduğunu hatırlarsak, böyle bir işin ne kadar geniş bir kapsamı gerektirdiği anlaşılır. Amacımız, ülkemizde sadece Pablo Neruda, Jose Marti, Nicolas Guillen, Victor Jara gibi şairlerle tanınan Latin Amerika şiiri hakkında çok genel bir fikir verebilmekti. Bu genel fikir içerisinde ise, en geniş yeri Latin Amerika halklarının anti-emperyalist ve sosyalist boyutlu bir şiiri geliştirmekte oldukları gerçeğinin tutacağını sanıyoruz.

MIGUEL ANGEL ASTURIAS'TAN (Guatemala)
ÜLKÜ TAMER

1899'da Guatemala kentinde doğdu. Genç yaşta, Orta Amerika uygarlığıyla ilgilenmeye başladı. Latin Amerika folkloruyla ilgili çalışmalar yaptı, şiir kitapları, romanlar yayımladı. Uzun süre, diplomat olarak, yabancı ülkelerde bulundu. Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı.

YAŞIYOR PABLO NERUDA

Guatemala'da yıkıntılar Ekim'i,
fruiteros ordusunun ihaneti,
göğün tadı kurumuştu ağızlarda,
yüzler
bir tuz yağmuruyla sırılsıklamdı,
geldi acılı halk,
senin yüreğine bıraktı acısını.

Sen, acılara kulak veren şair,
o Haziran ayında anladın,
elli dördünde yüzyılın —
tohumlar, kırlangıçlar ayında —
anladın tropiklerin yiğitliğini
bananales damarları kesildiği zaman.

Çizmeler altında yatıyor şimdi
Şili de, Şili halkının üstünlüğü de,
yıkıntılar içinde, kan içinde.
Tek yüreğin damarlarıdır onlar:
Allende: atardamar,
Neruda: toplardamar,
ayıramaz onları hiçbir şey.
Ne yaptılarsa ortada işte —
yas yok yas üstüne
yengi var yengi üstüne.

Amerika'ların yüceliğiydi Şili
daha da yücelecek zamanla.
Ve Neruda'nın şiirleri,
köpükler üstünde martılar gibi
binlerce yıl ses verecek
sonsuzluğun ötesinde.

Çatışma sürüyor şimdi kanda.
Bir kıvılcım oldu sonun,
ışıl ışıl tutuşturdu bizi,
senin o ateşten şiirlerin
yakacak zalimleri, hainleri, uşakları.
Kimse öldü demesin sana,
dirisin sen, yaşıyorsun!
Söylüyorum işte bir daha, bir daha:
okunduğu zaman yoklamada Şili'nin adı,
sen bağıracaksın: BURADA!

PABLO NERUDA'DAN (Şili)
ÜLKÜ TAMER

1904'te Parral'da doğdu. Gençliğini Temuco'da geçirdikten sonra, uzun süre yabancı ülkelerde bulundu. Bireyci bir sanat anlayışıyla yazdığı ilk şiirlerden sonra, toplum sorunlarına eğildi; toplumcu edebiyatın en güzel örneklerini verdi. Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Şili'de Allende'nin devrilip cuntanın başa geçmesinden sonra öldü.

ALBERTO ROJAS JIMENEZ
GELİYOR UÇARAK

Ürkmüş tüyler arasından, geceler arasından.
manolyalar arasından, telgraflar arasından,
poyrazlar, lodoslar arasından
uçarak geliyorsun.

Mezarlıklar altından, küller altından,
salyangozları örten buzlar altından,
uzak yeraltı sularının altından
uçarak geliyorsun.

Derinlerden, sukızlarının arasından,
kör bitkilerin, çürümüş balık kafalarının,
derinlerden, bulutların arasından yine
uçarak geliyorsun.

Kanın ötesinden, kemiklerin ötesinden,
ekmeğin, şarabın ötesinden,
ulu ateşlerin ötesinden
uçarak geliyorsun.

Sirkenin ve ölümün ötesinden,
çürümeler, menekşeler arasından,
yüce sesinle, ıslak kunduralarınla
uçarak geliyorsun.

Dükkânların, derneklerin üstünden,
avukatların, tekerleklerin, donanmaların,
çekilmiş dişlerin, dolguların üstünden
uçarak geliyorsun.

Ellerinde yitik taraklarla alımlı kadınların
saçlarını çözdükleri o kentlerden,
damlarını su basmış kentler üstünden
uçarak geliyorsun.

Mahzenlerde yıllanan şarapların yanından,
çamurlu, ılık ellerle, usulca,
tahta ellerle, kırmızı ellerle
uçarak geliyorsun.

Kanal kıyılarında, gölgelerde yitmiş,
gömülü zambakların yanında yitmiş,
yitmiş havacıların arasından
uçarak geliyorsun.

Zehir yeşili şişeler arasından,
anason yaprakları, kazalar arasından,
yas tutarak, kaldırarak kollarını
uçarak geliyorsun.

Dişçiler, kiliseler üstünden,
sinemalar, tüneller, kemerler üstünden,
yeni elbisenle, yokolmuş gözlerinle
uçarak geliyorsun.

Batmış denizcilerin bile gömüldüğü
o duvarsız mezarlığın üstünden,
yağarken senin ölüm yağmurun
uçarak geliyorsun.

Yağarken parmak uçlarının yağmuru,
kemiklerinin yağmuru yağarken,
gülüşünün, iliklerinin yağmuru,
uçarak geliyorsun.

İçine karıştığın çakmak taşından,
akarak zamanın altında, kışın altında,
yüreğin damla damla düşerken
uçarak geliyorsun.

O beton kalıplarında yoksun artık,
kara yürekli noterlerin sesinde,
atlıların çılgın kemiklerinde yoksun:
uçarak geliyorsun.

Ah, haşhaşım benim, dostum benim,
arılar giyinmiş çalgıcım,
saçlarını karartan gölgelerin hepsi yalan,
uçarak geliyorsun.

Seni kovalayan gölgeler yalan,
can çekişen kırlangıçlar yalan
yasın karanlık bölgesi yalan:
uçarak geliyorsun.

Valparaiso'dan bir kara rüzgâr
kömürünü ve kanatlarının köpüğünü yayar
geçtiğin gökyüzünü ölçmek için:
uçarak geliyorsun.

Sisler var, ölü suların soğukluğu var,
düdükler, ayiar, sabah yağmurunun kokusu
ve balıkların susamışlığı var:
uçarak geliyorsun.

Rom bile var aramızda, senin yasınla
hiç kimsenin, hiçbir şeyin, sadece bir şemsiyenin
ve parmaklıkları kırık bir merdivenin arasında:
uçarak geliyorsun.

Deniz hep ilerde. İner geceleri, duyarım seni,
uçarak gelişini, suyun altında, bir başına,
karanlıkta, beni saran o denizin altında:
uçarak geliyorsun.

Kanat seslerini duyarım, usulca yükselişini,
ölülerin seli beni sararken,
sararken kör kumrular, ıslak kumrular:
uçarak geliyorsun.

Uçarak geliyorsun, yapayalnız, bir başına,
ölülerle bir başına, sonsuzlukla bir başına,
ne gölgen var, ne adın, uçarak geliyorsun,
ne şekerin, ne ağzın, ne gül ağacın:
uçarak geliyorsun.

JORGE CARRERA ANDRADE'DEN (Ekvator)
ÜLKÜ TAMER

1903'de Quito'da doğdu. On beş yaşında, La Idea dergisini yönetmeye başladı. Bir süre gazetecilik yaptıktan sonra diplomat oldu. Almanya, Fransa, İspanya'da bulundu. Fransa'da Cuadernos del Hombre yayınevini yönetti. 1938'de Japonya'ya, sonra Çin'e gitti. Çeşitli ülkelerde Ekvator Büyükelçisi olarak görev yaptı. En önemli kitabı, **Kuşların Kullanması İçin Yaşam Öyküsü**'dür.

KUŞLARIN KULLANMASI İÇİN YAŞAM ÖYKÜSÜ

Gülün ölüm yüzyılında doğdum
makine, melekleri çoktan kovalamıştı.
Son atlı arabanın geçişine bakıyordu Quito,
arabayla birlikte ağaçların geçişine,
çalılıkların geçişine,
yeni evler geliyordu onların yerine,
yüzyılın eşiğindeydik,
sessizliğin gevişini getiriyordu inekler
rüzgâr, atları mahmuzluyordu.

Annem, akşamüstünün güneşini giyinmiş
derin bir gitarın içine koymuştu gençliğini,
bazı geceler müziğe, ışığa, sözcüklere bürünüp
çocuklarına göstermekle yetiniyordu onu.
Yağmurun su-yazısını severdim,
elma ağacının sarı sineklerini,
kurbağaları da severdim,
tahta çanlar çalan kurbağaları.

Durmadan şişerdi havanın büyük yelkeni.
Göğün kıyısıydı sıradağlar.
Fırtına patlardı ansızın, davulunu çalınca
saldırıya geçerdi ıslanmış tümenleri;
sonra sabah, altın devriyeleriyle
tarlalara o saydam sessizliği getirirdi yine.

Arpa avuçlayan adamlara bakardım,
göğe gömülen atlılara,
ve mango kokulu kıyılara giden
böğüren ineklerle dolu vagonlara bakardım.

Vadi oradaydı işte, çiftlikleriyle,
horozlardan süzülürdü alacakaranlık,
batıda usul usul dalgalanırdı
şekerkamışının sancağı, ve kakao
bir sandıkta saklardı gizli definesini,
kokulu muz ipekliler giyerdi.

Hepsi gitti şimdi, dalgalarla,
köpüğün anlamsız simgeleri gibi,
yıllar örtünmüş gidiyor işte,
bellek, bir su zambağı,
boğulmuş yüzünü gösteriyor
ürkekçe su üstünde.
Gitar, şarkıların tabutu sadece,
başı yaralı horoz ağıt yakıyor.
Bütün melekleri göçetti yeryüzünün,
kakao ağacının kara meleği bile.

ILDEFONSO PEREDA VALDES'DEN (Uruguay)
ÜLKÜ TAMER

1899'da Tacuarembo'da doğdu. İspanyol Ültraizm akımının önde gelen kişilerinden biri oldu. Los Nuevos dergisini kurdu. Montevideo Üniversitesi'nde öğretim görevlisi oldu. Latin Amerika'daki karaderililerin folkloruyla, sorunlarıyla ilgilendi.

ZENCİ BEBEĞE NİNNİ

Ninni, ninni, ninni,
ufacığım,
karacığım,
uyumayan bebeciğim.
Uyu kara bebeğim
kahve çekirdeğim,
gözlerin göz değil
iki pencere
denize bakan.
Yum gözlerini
benim korkak bebeğim
yoksa gelir beyaz adam
yutar seni.
Ninni bebeğim, ninni.
Köle değilsin artık!
Uyursan eğer
evin efendisi belki
düğmeli bir ceket alır sana
güvey olduğun zaman.
Ninni bebeğim, ninni,
uyu yavrum
uyu bebeğim
kahve çekirdeğim.

R. OLIVARES FIGUEROA'DAN (Venezüela)
ÜLKÜ TAMER

1893'de Caracas'da doğdu. Çocukluğunu ve gençliğini Ispanya'da geçirdi. 1937'de Venezüela'ya döndü. Eski İspanyol şiirinin etkisinde kaldı. «Çocuksu» şiirleriyle Venezüela şiirine yeni bir ses getirdi. Modern Venezüla şiiri konusunda incelemeler yayımladı.

RENÇBER

Beyaz bir tarlada
ufak kara tohumlar...
Yağıyor yağmur, yağıyor yağmur!

— Ne ekiyorsun, rençber?
Saban nasıl hışırdıyor!
Yağıyor yağmur, yağıyor yağmur!

— Gökkuşakları ekiyorum,
seherler, trampetler!
Yağıyor yağmur, yağıyor yağmur!

LUIS MUNOZ MARIN'DAN (Porto Riko)
ÜLKÜ TAMER

1898'de San Juan'da doğdu. Yirmi yaşındayken, New York'ta **La Revista de Indias** dergisini çıkarmaya başladı. 1920'de Porto Riko'ya döndü, yoksulların, köylülerin, işçilerin sorunlarıyla ilgilenmeye başladı. Bir süre Senato Başkanlığı yaptı.

PROLETERLER

Bir eşek
dağa tırmanıyor
ağır ağır,
heybelerin altında titreyerek.
(Doruğu gösteriyor
iyimser kulakları.)

Bir duvarcı
tuğla koyuyor tuğla üstüne.
(Mırıltısı tekdüze,
bitmek bilmiyor.)

Tanrı
yıldızlara vermiş kendini.
(Derin bir sessizlik içinde.)

FERNANDO GORDILLO CERVANTES'DEN (Nikaragua)
ÜLKÜ TAMER

1940'da doğdu. Denemeler, öyküler, şiirler yazdı. Toplumcu sanat anlayışının ülkesinde en güzel örneklerini verdi. Üniversite'de öğrenci lideriydi. 1968'da öldü.

ANDRES

Andrés,
senin taşın benim umudumdur.
Yüz yıl geçti aradan
ama değişen bir şey yok.
Kan, altına eşit değildir.
Bütün ülken, Andrés,
göllerden Coco'ya kadar
Cabo'dan San Juan'a kadar
bir tek gözyaşı olmuş şimdi,
yurdun ağlıyor.
Fırlat taşını.
Fırlat taşını,
Yüz yıl geçti aradan,
düşman aynı düşman.

Andrés Castro, Nikaragualı bir kahramandı. Hacienda de San Jacinto'da, William Walker komutasındaki Amerikalı «işgalci»lere karşı savaştı. Siperi geçen ilk «yankee»yi bir taşla öldürdü.

JORGE DE LIMA'DAN (Brezilya)
ÜLKÜ TAMER

1893'de Uniao'da doğdu. 1935'de Graça Aranha Kurumu ile **Revista Americana** ödüllerini aldı. Çağdaş Brezilya şiirinin öncülüğünü yaptı. Gerçeküstücü bir sanat anlayışına sahipti; sonra toplum sorunlarıyla ilgilendi. Özellikle kır kesimindeki yoksulların yaşayışlarını dile getirdi.

JOAO BABA

Joao Baba köksüz bir ağaç gibi kurudu.
Joao Baba ölüyor.
Joao Baba kürek çekti,
tarla sürdü,
yeşil yapraklarla bir varlık yarattı topraktan:
kahve, şekerkamışı, pamuk yarattı.
Joao Baba, Paes Leme'den bile çok zümrüt çıkardı.
Joao Baba'nın kızı, o koca memeleriyle,
Patronun oğullarını, kızlarını emzirdi.
Memeleri kuruyunca o da kurudu,
bir elinde ütü, kurudu gitti.
Joao Baba'nın derisi kamçıda kaldı.
Joao Baba'nın gücü sabanda kaldı.

Joao Baba'nın karısını kaçırdı beyaz adam
dadılık etsin diye çocuklarına.
Seçkinlerin kanına karıştı Joao Baba'nın kanı,
bir tas sütte şeker gibi eridi.
Joao Baba katırdı,
patronun çocukları binerdi sırtına.
Öyle güzel öyküler bilirdi ki Joao Baba
dinleyenin ağlayası gelirdi.

Joao Baba ölüyor.

Joao Baba'nın derisi gibi gece.
Gökte yıldız yok.
Joao Baba'nın büyüsü bu olacak.

BAŞAKLAR OLGUNLAŞIRKEN

«İşler zoraldı Teke toprağı verime yatalı,» diye söylendi Tahtabıçak'ın Koca İbiş al beygirin üstünde, kırışık ensesini kaşıyarak. Haziran güneşinden beynine yalım gibi saplanan sıcağın altında gelecek kışı geçirecek bir kışlak bulamamanın sıkıntısı, öfkesindeydi. Bıkmıştı artık, kona göçe sürgün alayları gibi yaşamaktan. Kuruyan dudaklarını yaladı. Durmadan gülümseyen yağız, parlak yüzü kapkara, yoğun bir bunaltıdaydı. Binicisinin kederi al beygire de geçmişti sanki; iri bir çekici andıran başını aşağı yukarı bıkkın, bitkin sallayarak yürüyordu. Kulakları düşük, eskiden yalp yalp yanan iri kara gözleri fersiz, yarı kapalı... Tıpkı dingin bir eşek oluvermişti. Koca İbişin atına aldırdığı yoktu. Deniztepeli İzet Ağaya diyeceklerini ölçüyordu aklında. Kışlak tutacaktı. Olmazsa on dönüm yer, satın alacaktı. Eğer satarsa. Satmayıp da ne yapacaktı. Hem parası yoktu Ağanın, hem de İbişlerle uğraşmaya gücü...

«Bu işimi gör ağa, anam da avradım olsun sana hav diyen köpeğin canına sıçmazsam. Ürününden bir okka çaldırırsam yarıcılarına, tükür yüzüme...» demeli diye söylendi. Gülümsedi. «Hele tapuyu koynuna sok Koca İbiş,» çakır gözleri par par yandı, ufaldı. «İşte o zaman,» diye mırıldandı. «İşte o zaman yeniden başlatır Koca İbiş hayatı, burnu kanamadan...» İzet Ağanın iki katlı evinin önüne geldiğini farkedince terbiyesini çekti atının. At durdu. Yaltaklanmayı onuruna yedirememeyerek bağırdı:

«Hey! Ağaların ağası, yörüğün ata dostu!..»

Huyu değildi böyle yapmak. Aşağıdan almak. Haklı olduğunu kalbi onayladıktan sonra zorla koşar gene alırdı hakkını. Dam, candarma, dayak... vız gelirdi. Ama devir o devir değildi artık. Ağaların, varsılların kılıcı kesiyordu. Bunu çok iyi bildiği için böyle yapıyordu. Ağayı bu yüzden tavlıyordu.

«Buyrun!» diyerek önlüğe fırladı İzet Ağa, kazınık yuvarlak başını ovarak. Teke sıcağında börtmüş kavun rengine dönüşmüş yüzünde bir gülümseme oluşturmaya çalışıyordu. «Buyurun Koca İbiş, yörük beyi...»

Bir hamlede attan indi Tahtabıçak'ın Koca İbiş. Önünde bekleyen yarıcının eline tutturdu atının dizginini. Birden açılıvermişti içi. Gözleri yalp yalp yanarak tahta merdivenleri çıktı. Koca İbişin sıcaklığı ağanın içini de şenletivermişti. Pencerenin önündeki mindere oturdu, şapkasını çıkardı, önüne koydu. Köşeleri nakışlı mendiliyle sildi başının terini. Yakasını bağrını açtı. Ağanın karısı da 'hoş geldin' deyip dönerken Koca İbiş başladı söze:

«Sıcak fena ağa... Sanki kızgın demir Teke toprağı. Vallahi şendeki saltanat bende olacak, anam avradım olsun Anamastan beri gelirsem. Cehennem yav buralar cehennem!..»

«Aah ah Koca İbiş,» diye başladı ağa. «Dışı seni yakar, içi beni. Hiç sormazsın on bin dönüm araziden kaç kile masul aldın, diye. Ortakçısı çalar harmandan, ambara döktürdüğümü oğullarım, kızlarım, gelinlerim, damatlarım... Başında dört döndüğüm halde beş bin kile masul alamadım. Sana yalan gelir, bana esah. Ülen Koca İbiş, bu avradına kodumun tarlası dönümde bir kile de mi vermez yav, bir kile! Desem gülersin, tek bin kile buğday kattım ambara, tek bin!...»

Koca İbiş bir kahkaha salıverdi. Sonra kaptı sözü:

«Sen bu tarlaları ortağa vermesen, çift sürüp tohum da saçmasan, biçerin döktüğü teneden gene verir dönümde beş kile masul bu tarlalar. Ne yaptın sen yav İzzet Ağa? Bin kile ha. Hah hah haaa!.» Sol elinin baş parmağını iki kaşının ortasına koydu. Gözlerini yere verdi, düşünmeye başladı. Umduğundan da kolay açılıyordu konu. Lülesine tütün bastı, kavla tutuşturdu. Kav kokusu doldurdu odayı. Birden gözlerini kaldırdı yerden Koca İbiş, İzet Ağanın mel mel bakan gözleriyle buluşturdu. Gülümsedi. Ağa da gülümsedi.

«Ben bu işin üstesinden nasıl gelineceğini bilirim ya ağa,» dedi Koca İbiş. «Gel gelelim benimle ilişkisi yok. Boşuna düşman kazanmak olur. İyisi mi sen kendin daha iyi bilirsin işinin nasıl üstesinden geleceğini. Şimdi söylesem, bak bak Koca

İbiş de götkapan atacak bana, dersin. İyisi mi dostluğumuz kalsın, sürsün.»

«Allah aşkına söyle Koca İbiş,» diye atıldı İzet Ağa, bunaltıdan ufalmış gözleri birden açılarak. «Bir kem fikir geçerse aklımdan anamı şey etmiş olayım, söyle allahını seversen...»

«Pekeyi, söyleyeyim,» dedi Koca İbiş bacaklarını altına alarak. «Vereceksin zarplı birine on dönümce tarla, tapusunu da üstüne... Diyeceksin ona: Sen benim kiyamsın, tüm işlerim senden sorulur. Diyelim ki bana... Siniler sinek uçarsa üstünden. Ambarında masulun dolup taşacak, sen de şaşacaksın buna. Yarıcılar ötekiler çalamayacaklar çünkü. Değil çalmak, donlarına sıçacaklar korkudan. Senede yüz bin kile masul az gelir valla. Zaten Tahtabıçakların belasını bilirsin. Ama istemem ben böyle bir şey senden. Sen bildiğini yap...»

Ağa kısa parmaklı etli elini çenesine dayadı. Düşünceleri kafasına sığmıyormuşcasına sıkıntılı düşündü. Bir süre öylece kaldıktan sonra çenesinden çekti elini; İbiş'ten başkası da yapamaz bu dediklerini, diye geçirdi aklından. On dönümcük tarla neydi ki on bin dönümün yanında... Köylünün, yarıcıların hizaya geldiklerini görür gibi oldu. Sonra ambarlardan taşacak olan masul, para... Gözleri, içi ışıdı birden ağanın. Aklı yatmıştı bu işe. Etli elini Koca İbiş'e uzattı birden. Koca İbiş görmezden geldi ağanın boşlukta uzanan elini.

«Tut elimi,» dedi İzet Ağa güleç, şen. «Oldu bu iş. Ama caymak yok. Verdim gitti sana on dönüm tarla tapusunu, harcı senden. Öyle, dışından vermem. Parasını alırım. Tut elimi...»

Koca İbişin sert elini ısıttı Ağanın yumuşak eli. Eller biribirinden koptuktan sonra Koca İbiş boynunu burdu tuhaf. 'Cık cık' yaptı.

«Bak şu işe sen,» diye söylendi sevincini yüzünden taşırmadan. «Ben neye geldim buraya, neyle karşılaştım... Dururken başıma iş açtım yahu. 'Cık cık cık.'

İzet Ağa huylandı cayacak düşüncesiyle. Tuttu elinden, yededi.

«Hadi ya Koca İbiş. Parayı bulduğunda da verirsin. Yürü tapuya..»

Koca İbiş gönülsüz görünerek kalktı. Kol kola indiler basamaklardan. İşinin birden akkın gidivermesine şaşıyordu Koca İbiş. Halbuysa hiçbir zaman işleri böyle oluruna gitmezdi; yaylada, Tekede dövüşür dururlardı yerlilerle. Gelirlerinin yarısını memurlar, müdürler, candarma kumandanları,. yer dururdu...

Fotoğrafı mühürlü tapuyu, içinden uçarak ama dışından sözünün altında kalmış anlamını verdiren bir anlamda, kattı uzun meşin cüzdanına. Öpüşüp ayrıldılar ağadan. Bir aya kalmadan parasını yollamak üzere yaylanın yolunu tuttu Koca İbiş. Anamasın koyu gölgelerinde, pınar başlarında tapuyu çıkarıp bakıyordu Koca İbiş sevinçle. «İbişleri sen kurtaracaksın sürünmekten aslanım,» diyordu ona. Özenle katlıyor, gene koyuyordu tapuyu cüzdanına.

Yaylaya çıkalı bir ay anca oldu ki bir mektup getirdi Koca İbiş'e kardeşi Külcü Ali. Açtı okudu mektubu Koca İbiş: Denizlepesi Ağası hasta olduğunu, parasız kaldığını, tarlanın parasını çabuk yollamasını yazıyordu. Bir de yarıcıların iyice azdığını, ambarlarını gece boşalttıklarını, onlara kendini bildirmenin tam zamanı olduğunu... Koca İbiş kıllı, iri avucunda buruşturdu mektubu, topalttı, attı.

«Pezevenk,» diye söylendi. «Leblebi kavurmuş da eli yanmış sanki. Kimin toprağını kime satıyorsun deyus... Yarıcıları ambarlarını boşaltıyormuş.. Pöh! Kazanıp dolduran kim zaten o ambarları. Yağmurda, sıcakta, aç, sefil.. Elbette alacaklar, emek, ürün onların değil mi... Ders vermeliymişim.. Sürmele gözlerini, iyi bir dersim var sana, İzet Ağa...

Kavalını getirtti. Kendini bildi bileli çok sevdiği «fermen padişahin dağlar bizimdir,» ezgisini saldı koyaklara, yamaçlara...

Göğün mavilikleri buğulanmaya başlayınca İbişler de çekti göçü Tekeye öteki yörükler gibi. Gözle konalgasında öğrendiler İzet Ağa'nın ölümünü. Koca İbiş gene çekti kavalını kabından. Bildiği tüm boğazları, türküleri, oyun havalarını çaldı yorulana dek. İlk yağmur bulutlarının yorgun kuşlar gibi dağlara, tepelere tünediği son güz ayında geldiler; Kısık tepelerinin denize bakan yamacına kurdular kışlağı.

Toprağın, dalap kısrakların beygiri bekleyişi gibi tohumu beklediği buğulu bir gündü. Koca İbiş çadırın aşağısındaki taşa tünedi. Ağanın koyup gittiği Deniztepesl düzlüklerine, kırlarına baktı baktı. Gözlerinde umut umut büyüyor, geliyor, kucaklıyor, ısıtıyordu Koca İbişi tarlalar. Sevimli, istekli bir gelindi tarlalar, Koca İbişe 'öp beni, sür, doğurt beni' diyen. Koca İbişin yüreğine ılgıt ılgıt sıcaklık akıyordu tarlalardan; yakıyor, delirtiyordu. Cebinde uyuyan tapuyu hatırladı, çakır gözleri bir ırmağın derinliğince balkıdı, Kalktı, sekerek atladı kayadan. Tüm obanın erkeğini, kadınını, gencini, yaşlısını topladı başına. Herbirini süzdü gözleriyle inceden inceye. Onların yüreklerini yokluyordu bakışlarıyla. Sonra bir süre de yere, tavlı, buğulanan yere baktı.

Çevresindekiler susuyorlardı 'Koca İbiş emmimin bir bildiği var' diye düşünerek. İkinci lüleyi de boşalttıktan sonra gene eledi gözleriyle çevresindekileri.

«Uşak,» diye başladı amanet atan bir babanın çocuklarına son sözlerini söyleyişince ağır, oturaklı. «Eskiden bizim olan dağlar, yaylalar artık devletin ormanı bir ağaç bile dikmediği halde. Eskiden kışlağımız olan Teke çukuru ağaların, beylerin tarlası oldu bir hayıt kökü bile dikmedikleri halde toprak tan. Hatta ekip dikmedikleri halde ambarları zehreyle dolup taşıyor.. Hiç farkına vardınız mı uşak, artık değirmenin çarkı ters dönmeye başladı yörükler yoksullar için.. Hiç düşündünüz mü, yörük de, yoksul da yılkıya salınmış atlar gibi kendi başlarının çarasına bırakılmış... Yani uşak, yarından tezi yok şu aşağıda gördüğünüz kırları, düzlükleri ekeceğiz. Demin şu taşa oturdum da hep bizi çağırdı topraklar. Elbirlik olacağız. Pulluk, saban, koşum takımı isteyin yarıcılardan. Vermezlerse çalın, çarpın, talanmayın anasına çakayım..»

«Emme Koca İbiş emmi, oraların sahabı var. Elin yerini...» diye başlamıştı Gök Vezir. Koca İbiş sol elinin tersini şırak diye yapıştırdı Gök Vezir'in ağzının üstüne. Gök Vezir ağzını sildi, kanamış mı diye baktı. Sustu kararak.

«Ülen Gök köpek!» diye gürledi Koca İbiş. «Sözü ağzımda şey etme. Her zaman böyle yaparsın sen. Kökezdeki ürüşvetçi Kel Hakim kesildin başıma; o kanuna aykırı, bu tüzüğe

tuykuru.. Sıçarım ağzına senin!» Ardarda duman aldı lülesinden. Gözleri çakmak çakmak olmuştu öfkeden. «Ne diyordum? Koşum takımını herkes bulsun. Hepsi bu kadar. Sonracığıma, sen Gök köpek Külcü Aliyle Memidin tarlasından; sen Çalık, Ala Deliyle Cavırın aşısından; sen Dede Veli, Gudubukçuyla kalemin altından... çifte koşacaksınız. Ben de sizi gözleyeceğim bu taştan.»

Güneş gözünü dağların ardından ışılatırken İzet Ağanın büyük oğlunu dürterek uyandırdı karısı.

«Kalk hele kalk,» dedi. «Horlayıp durma. Babanız öldü, itin köpeğin maskarası olduk gayri. Bakın yörükler ne yapıyor? Tarlamızı sürüyorlar...»

Mehmet Ağa kalktı, gerindi kütür kütür son güz ayazında. Esnedi. Pencereden tarlalara baktı. Birden kızardı, burnundan solumaya başladı. Sabahlar kara toprakları değil de Mehmet Ağanın yüreğini, can evini dilim dilim ediyor, karartıyordu sanki. Söverek fırladı. Yedi kardeşin hangisinin olduğunu kimsenin bilemediği babalarından kalma cipi aradı. Bulamadı.

«Mustul atımı getir!» diye bağırdı. Mustuldan da, attan da bir muştu gelmedi. Girdi ahıra, eyerledi atı. Bindi, sürdü ilçeye. Boğazı kuruyu vermişti birden.

Kaymakamın odasına Hasan Çavuş kuruluyordu. Ne yapacağını şaşırdı.

«Vay avradını ...ktimin dürzüleri,» diye sövdü. «Millet benim tarlamı, mülkümü yağmalıyor; onlar daha avratlarının kucağında...»

Saat onda kaymakam geldi. Top gibi girdi kaymakamın odasına:

«Kaymakam bey, kaymakam bey!» diye uludu. «Tarlamı, tokadımı yağmalıyor yörükler. Vahim, çok vahim. İsyan kaymakam bey isyan! Kanunu hiçe saymak...»

Kaymakam durumu iyice öğrendi. Hemen telefon etti candarma yüzbaşısına. Yağmacıların tutuklanmasını buyurdu.

Mehmet Ağa fırladı, çıktı hemen. Ter içinde girdi savcının odasına. Önündeki kâğıtlarla uğraşan savcı, barlarda şerefe şampanya patlattıkları Mehmet Ağa'yı bu halde karşısında görünce bir hoş oldu. Birden ayağa fırladı:

«Hayrola Mehmet Ağa?» dedi. «Hele otur da anlat, ne bu hal?»

Mehmet Ağa bir solukta anlattı her şeyi. Savcı zile bastı söylenerek. Kapıcı geldi. Katibi çağırmasını buyurdu. Katip düğmelerini dipten başa dek vurdu, dikildi yamacına amirinin. Savcı usul usul anlattı nasıl bir dilekçe yazacağını Mehmet Ağa'nın dilinden. Daha çaylarını yarılamamışlardı ki katip dilekçeyi getirdi. Savcı aldı, okudu, sonra Mehmet Ağa'ya imzalattı. Ardından da kendisi imzalayarak candarmaya havale etti 'tahkikatının mahallinde yapılması' için. Kayda geçtikten sonra yüzbaşıya vermesini söyledi katibe. Katip çıktı.

Çayını içer içmez kalktı Mehmet Ağa. Atladı atına, sürdü Deniztepesine. Yüzbaşıyla candarmaları köyde bulunca sevindi. Oh, göreceklerdi günlerini dağın kokar yörükleri. Yüzbaşıyla tokalaştı Ağa. Yüzbaşı çaya, yemeğe beklemedi «şu işleri bir bitireyim de sonra bola sala yer içeriz» diyerek. Candarmayı görünce kaçıp saklandılar köylüler, yarıcılar. Yalnız yörükler kaldı tarlada.

Koca İbiş oturduğu taştan atladı yere, yürüdü Gök Vezir'e doğru. Candarmalar Gök Vezir'e doğru geliyorlardı Mehmet Ağayla birlikte. Candarmalarla ayni zamanda geldi Koca İbiş Gök Vezir'in yanına. Yüzbaşı Gök Vezir'i çağırdı pulluğun sapından. Aldı karşısına. Hemen iki tokat attı sağlı sollu Gök Vezir'e.

«Kimin tarlasını yağmalıyorsunuz ulan itler!» diye gürledi. Gök Vezir tuhaf, öfkeli, gözlerini göğerterek baktı yüzbaşının akı çok patlak gözlerine, hiç güneş, soğuk, zor... görmemiş pembe yüzüne.

Koca İbiş kolundan tutu, attı kenara Gök Vezir'i yüzbaşının önünden.

«Neden vurdun oğlana yüzbaşı?» dedi gözlerini çakmak çakmak belerterek, dişlerinin arasından. Elini ardına kodu, iyice yaklaştı yüzbaşının çenesinin altına. «Niçin dövdün çocuğu, dedim. Anlamadan mı?» Yüzbaşı şaştı; azından 'candarmaya görevi başında karşı gelme' saydı bunu. Askeri okula gireli beri, bu urubanın içindeyken böyle bir şeyle karşılaşmamıştı. Ama Koca İbiş'in alaf gibi yanan gözlerinde; titreyen, gerilen

dudaklarında, yüzünde; öyle çullanacak gibi duruşunda bir kötü son sezdi, yıldı. Koca İbiş'le takışmaktan caydı. Ama Koca İbiş üsteledi. Ne olursa olsun, diyordu içinden. Çok kızmıştı:

«He? Kime ne yaptı bu çocuk da dövdün? Çiftini sürüp dururken. Mehmet Ağa mı döv dedi? Hele hele bu devirde ve de kanunda dayak var mı?...»

Öfkeli öfkeli Mehmet Ağaya baktı. Abasının iç cebine attı elini. Uzun, meşin cüzdanını çıkardı, tapuyu dayadı gözünün önüne yüzbaşının.

«Bu tapu,» pulluğun sapını gösterdi. «Bu da pulluğun sapı! Kime ne? Ve sen niçin dövdün çocuğu? Sormak, izlemek yok mu? Vereseyim oğlum, ben bunların tüm tarlalarına. Babalarından satın aldım. Sürerim de, ekerim de, boş da kor koyun otlatırım. Kanun da bir şey diyemez benim bu işime. Öyle mi?»

Yüzbaşı Mehmet Ağanın yüzüne baktı soran gözlerle. Ağa başını eğdi önüne. Kağıdı, kalemi çıkardı. 'İşgal edildiği iddia edilen tarlaların, sürenlerle şikayetçilerin müşterek olduğu, tapularını tahkikat sırasında ibraz edip tutanağa geçmesini istedikleri...» diye bir zabıt tuttu. Taraflara imzalattı. Koşumdan yeni salınmış öküzün yorgun, bitkin yürüyüşüyle, öfkesini alamamanın kederine gömülü çekti, gitti yüzbaşı candarmaları ardına takarak.

Başıyla «devam» işareti yaptı Koca İbiş Gök Vezir'e. Sonra, kardeşi Külcü Ali'ye atını getirmesini söyledi. Atına atladı. İlçeye sürdü. Mehmet Ağa gilin toparlanmalarına zaman vermeden bir 'izale-i şuyuu' davası açtı. Mahkeme katibinin cebine yüz lira soktu gözle kaş arası.

«Günü çok yakın olsun oğul,» dedi. gülümseyerek onayladı başıyla.

Tekrar çadırlara döndü hiç bir şey yapmamışcasına. Çadırın tarlalara bakan yüzüne oturdu. Bol bol dumanlandı lülesinden.

Ekinler, toprağı yeşil hançerler gibi delip çıktılar. Güneşe doğru boy attılar. Koca İbiş, kardeşleri, oğulları ve kadınlar, kızlar,. içleri açılarak gülücüklerle seyrediyorlardı yamaçtan ağrı toprağın yüzünü yeşerten ekinleri...

Yağmur bulutlarının Toroslardan ovaya dökülüp örttüğü bir gündü, İbişler çadırlarda oturuyorlardı. İki candarma geldi, mahkeme gününü tebliği edip döndüler. Mehmet Ağa'ya savcının verdiği dilekçenin mahmeseiydi bu. Koca İbiş tapu suretini, izale-i şuyuu mahkemesinin duruşma davetiyesini gösterdi Ceza hakimine.

«Davacıların veresesiyim kanunen efendim» dedi. «Bana hakkımı vermemek için, toprak yağmacısı, diye mahkemeyi yanıltmak istiyorlar bunlar. Kendi tarlamızı ektik hakim bey biz. Bu suç değildir her halde. Davanın düşmesini istiyorum.»

Ağaların avukatı «müvekkiliyle görüşmesi için mehil» istedi. Mahkeme ertelendi.

Kışın tam ortasıydı. Yağmur, fırtına, soğuk, kelebek, kene. İbişleri kara kara düşündürüyordu. İki çocuğun daha gözleri ana yüzünü, alı, yeşili, ışığı seçemeden; ciyerleri havaya, karınları besine doymadan toprağın altına gitti soğuğun, barınaksızlığın bokuna. Ölüme de doğuma da alışıktılar, fazla üzmedi İbişleri ölümü iki yavrunun. Ama gübreyi yedikçe filiz yeşilinden kara yeşile oturan ekinler azıcık şeneltiyordu gönüllerini. Sabırsızlıkla izale- mahkemesinin gününü bekliyorlardı.

Duruşma günü İbişlerin tüm erkekleri döküldüler ilçeye. Mehmet Ağa taksime aşmadı. Koca İbiş işini çok iyi biliyordu: İhale yoluyla satışını çıkardı hisseli olduğu iki bin dönümlük tarlanın. İhale günü yaklaştıkça yöreden ihaleye istekli olan zenginleri birer birer buldular İbişler. «Sizin eliniz cüzdandaysa bizimki kanda» diyerek ihaleye katılmamalarını ansıttılar. İlk ihaleye Koca İbiş'ten başkası girmedi. Ağaların paraları yoktu. İkinci ihalede yüz bin liraya aldı Koca İbiş iki bin dönüm araziyi. On çadır onar bin lirayla katılmışlardı. Yalnız Ala Deli' nin on üç güçlü koldan gayri parası, malı yoktu. O giremedi katılım payına. Çömeldi durdu küskün köşede.

Koca İbiş dairede tapuyu çıkartırken Bobulu bir zurnacıyla Abdal Ahmet'i getirdi hükümet konağının önüne. Koca İbiş başında görününce atı çektiler merdivenin dibine. Koca İbiş bindi ata. Davul zurna başladı. Tahtabıçakların öteki erkekleri de bindiler atlarına. Önde davul zurna, ilçeyi ortasından biçip geç-

tiler Kısık koyağına doğru. Kasabalılar bir süre baktılar arkalarından.

Kışın yerini bin bir çeşit kokusu, coşkulu cıvıltılarıyla şen, şakrak bahar aldı. Güneş toprağın suyunu usul usul uçurdu. Ekinler altın sarısına dönüştü. Başaklar olgunlaşırken İbişlerin irisinin ufağının yürekleri dalgalandı ha dalgalandı deniz yelinin önünde fısıltılar çıkararak yalbırdayan ekinlercesine.

İbişler ilk olarak bu yaz göçmediler yaylaya.

Türküler, boğazlar, yakımlar biribirine karışarak birlikte biçtiler tüm ekinleri. Uzun bacaklı tayları harman yerinde fır döndürerek sapları dövdüler. Ekmek, ayran, su taşıdılar harmana gelinler, kızlar. Gençler, yaşlılar deniz yerinde harman savurdular. Ürünü ayırdılar samandan.

Koca İbiş kostak kostak yürüdü, besmeleyle şiniği aldı. Çecin başına vardı, durdu, düşündü dudaklarını geverek, gözleri çecte çakılı. Sonra oradakilerde gezdirdi gözlerini, süzdü, eledi onları ayrı ayrı. Harman yerinde çomalan İbişler soyunun irisi ufağı «İbiş emmim çok mühüm şeyler düşünüyor» diye geçirdiler akıllarından, ne yapacağını kestirmeye çalışarak..

«Uşak,» diyerek onların düşüncelerini kesti Koca İbiş. «Nasıl ki dostumuzu severken, düşmanımızı kovarken elbirlik olduk. Bu tarlaları alırken, ekerken, biçerken, harman ederken birlik olduk. Üleşimde de öyle yapacağız. Yalnız buraların alınışında emeği olup da parası olmayan biri var içimizde: Ala Deli. Biliyorsunuz o yoksul, parasız. Onu dahil ediyorum paya. Ve çadır başına değil, çalışan başına olacak paylaşma. Gene Ala Deli'yi ele alalım Tam on üç güçlü insan sabahtan akşama dek çift sürdü, orak salladı, yaba tuttu.. Bense tek başıma çalıştım. Yengeniz evde kaldı. Çalıştım da saymam kendimi. Günün çoğunu kumandayla, lülenin götünü somurmayla geçirdim. Buna karşı çıkanın ağzına sıçarım. Anam avradım olsun sürerim, dağlara düşürürüm; yaylasında, Tekesinde dur durak vermem. Bunu böylece bilin. Bir öteki husus: Evde durdukları için karılar paya dahil değil...»

«Kızma emme Koca Memiş emmi,» diye sözünü kesti Gök Vezir korkarak. «Hep sen çıkarsın yamacıma Gök köpek deme emme.. Ben derim ki karıları da katalım paya. Kirimizi ezdiler,

ısıcak su kaynatıp çorba niyetine döktüler önümüze. Hiç etmedilerse...»

«Oldu ülen Gök köpek!» dedi Koca İbiş. «Ve bir töre olsun kalsın soyumuza bizden.»

Şiniği daldırdı cece. İlkin Gök Vezir'den başladı, ellişer şinik dağıttı. Artanını gene kişi başına dağıtmak üzere.

Obanın erkekleri, çecin çevresine fır dolayı çömelmişler, sigaralarını dumanlıyorlardı. Ufak bir tepe gibi yığınlı çecin yanında vız geliyordu beyinlerine akan sarı sıcak. Kadınlar gölge ye çekilmişler, çocuklar samanların üstünde güreşiyorlardı...

BİZE GELEN YAYINLAR

- Mahpusane İnsanları / Necati Yıldırım'ın röportajları / İsteme adresi: N. Yıldırım / Ula - Muğla / 15 lira.
- Seslerin Ayak Sesleri / Arif Damar'ın Şiirleri / Cem Yayınları / 15 lira.
- Merhaba Vatandaş / Haydar Dümen / Yaşam Yayınları / 10 lira.
- Bolluk Ülkesi İsveç / Hayati Tahsin Yılmaz / Görkem Yayınları / 15 lira
- Yeni Ufuklar, Direniş, Halkın Sesi, Aydınlık, Yeni Toplum Ilgaz, Dönemeç (İzmir) Yeni Nilüfer (Bursa), Yeraltı Maden-İş, Petrol Kimya-İş, Taban, Teknikerlik, TÖB-DER, TÖB-DER Fatsa Şubesi Bülteni, San Ajans, İşçi Yolu dergi ve gazeteleri.

NEHİR

akıyor dere gürül
gürül
gürüldeyerek
parçalar koparıp çavlanından
salkım söğütlerle kucaklaşıp
kavaklarla dalaşarak
gönülden gönüle geçen sevda gibi
akıyor çoğalarak
eriyor toprağın kanı

gümüş zincirler gibi güneş
süzülüyor çınar yapraklarından
kavurup gözoyuklarımızı durmadan
yıkanıyor kirli bir öğle sonrası

dağlara doğru uçan kuşların
kanatları yarıyor mavilikleri
billur cam parçaları bulutlar
yeşeren umutlarla donanmış
çağırıyor dövüşken sonsuzluklara
damarlarında durmayan kanama

dünya ırmaklarının sularında
gözyaşlarının tuzu var
erken tükenmiş sevdaların burukluğu
kopan dostlukların acısı
pıtraklarla örülü bir hayat
alabalıkların üzerinden kayarak
a—
kı—
yor kudurup coşarak
çağıl
çağıl
çağıldayarak
nehrin sularında bir hayat akıyor
nehir
hırçın koyaklardan dökülüp
alanlarda çoğalan yığınlar gibi
artarak koşuyor denize doğru
vardiyalarda terli gencecik eller...

EN YAZILMAZ ŞİİR

En yazılmaz şiirdeyim
Öğrenci yurdunun
Sigara dumanlı odası
Apo fırtına gibi dalıyor
Atılıyor üstüne radyonun: Aranjuez
Huşû içindeyiz hepimiz artık
Bunun şiiri yazılır mı?

Üç arkadaş ekmekleri bile kalmadığında
Birbirlerinin üstüne atarak
Bir türlü kesemiyorlar güvercinlerini
Bunun şiiri yazılmaz

Bir odada iki şair
Olmuyor Erol
Sabahlara kadar eski sevdaları anlatıp
Edebiyat şarlatanlıklarına gülmekten
Bunun şiiri yazılmıyor

1974

MÜZİK İŞÇİLERİNE SÖYLEV

Dünyanın tüm uluslarının sanatı temel ilkeler açısından benzer, form ve biçim açısından farklıdır. Çeşitli sosyalist ülkelerin sanatının herbiri sosyalizmi içerseler bile kendi ulusal karakterleri vardır. Benzerlik ve farklılıkları, ortak nitelikleri ve bireysel özellikleri vardır. Bu doğal bir yasadır. Topluma, doğaya ve akıl dünyasına ait olsunlar, herşey böyledir. Ağaçların yapraklarını alın. İlk bakışta tümü birbirine çok benzer. Fakat herbirini yakından incelediğinizde, herbiri farklıdır. Birbirinin tamamiyle aynı iki yaprak bulmak imkansızdır.

Sınıf mücadelesi, toplumsal devrim ve kapitalizmden sosyalizme geçiş de tüm ülkelerde aynı temel ilkelere uyar. Fakat iş ana ilkelere bağımlı ikincil ilke ve belirtilerin bazılarına geldiğinde her ülke için durum farklıdır. Ekim Devrimi ve Çin Devrimi bu şekildedir. Temel ilkeler açısından bu iki devrim benzerdir, fakat bu ilkelerin açıklığa kavuşmasında alınan şekiller açısından iki devrimin birçok farkı vardır. Örneğin Rusya'da devrim şehirlerden kırlara gelişti, halbuki bu ülkemizde kırlardan şehirlere doğru oldu. Bu, iki devrim arasındaki birçok farktan biridir.

Dünyanın çeşitli uluslarının sanatı kendine özgü ulusal form ve ulusal biçime sahiptir. Bazı kişiler bu noktayı anlamıyor. Kendi ulusal niteliklerini reddediyor ve körü körüne Batı'ya tapıyorlar, Batı'nın her alanda daha iyi olduğunu sanıyorlar. Hattâ «tam Batılılaşma»yı savunacak kadar ileri gidiyorlar. Bu doğru değildir. «Tam Batılılaşma» uygulanamaz, Çin halkı tarafından kabul edilmeyecektir. Sanat ve doğal bilimler bu açıdan farklıdır. Örneğin apandisit ameliyatı veya aspirin alınmasının ulusal bir formu yoktur. Sanat için durum böyle değildir. Sanatlar açısından ulusal form sorusu ortaya çıkar. Bunun nedeni, sanatın halkın yaşamlarının, düşüncelerinin ve hislerinin açığa

vurulması olması ve bir ulusun gelenek ve dili ile yakın bir ilişki içinde bulunmasıdır. Tarihsel olarak sanat mirası bir ulusun çerçevesinde oluşmuştur.

Çin sanatı, Çin müziği, resmi, tiyatrosu, şarkı ve dansları ve edebiyatının kendi tarihsel gelişimleri olmuştur. Çine ait şeyleri reddedenler ve tamamiyle Batılılaşmayı savunanlar Çinlilerin şeylerinin kendi yasalarının olmadığı ve bu nedenle bunları inceleme veya geliştirme istekleri doğmadığını söylüyorlar. Bu, Çin sanatına karşı ulusal yokluk tavrı takınmaktır.

Dünyadaki her ulusun kendi tarihi ve kendi güçlü nokta ları ve zayıflıkları vardır. İlk zamanlardan beri çok iyi şeylerle çok kötü şeyler birbirine karışmış ve uzun dönemler boyunca birikmiştir. Bunların ayrımını yapmak ve özü tortudan ayırmak çok zor bir görevdir, fakat bu zorluk nedeniyle tarihi reddetmemliyiz. Kendimizi tarihten kesip atmanın ve mirasımızı reddetmenin bir yararı yoktur. Halkımız böyle bir şeyi onaylamayacaktır.

Pek tabii ki bu söylediklerimiz yabancı ülkelerden öğrenmek ihtiyacında değiliz anlamına gelmemektedir. Yabancı ülkelerden birçok şey öğrenmek ve bunların ustaları olmak zorundayız. Özellikle temel kuramda ustalaşmalıyız. Bazı kişiler «Çin öğretisini öz, Batı öğretisini pratik uygulama» olarak savunuyorlar. Bu görüş doğru mudur, yanlış mı? Yanlıştır. «Öğreti» kelimesi gerçekte temel kurama ilişkindir. Temel kuram yabancı ülkelerde olduğu gibi Çin'de de aynı olmalıdır. Temel kuramda Çinlilere ait olanlarla Batılılara ait olanlar arasında bir ayrım olmamalıdır.

Batı'da ortaya çıkarılan temel kuram Marksizmdir. O zaman bu açıdan Çinlilere ait olanla Batılılara ait olan arasında nasıl bir ayrım yapabiliriz? Marksizmi red mi etmeliyiz? Çin devrim pratiği Marksizmi kabul etmemenin bizim için kötü olacağını kanıtlamaktadır. Marksizmi kabul etmemek mantıksız olacaktır. Geçmişte İkinci Enternasyonal Marksizmin temel kuramlarını reddetmeye ve revizyondan geçirmeye kalkıştı ve bunun için bazı görüşler ileri sürdü. Fakat bunların tümünün ne kadar yanlış olduğu Lenin tarafından ortaya kondu. Marksizm, evrensel uygulama olanağı olan genel bir doğrudur. Onu kabul

etmeliyiz. Fakat bu genel doğru her ulusun devriminin somut pratiği ile bütünleştirilmelidir. Çin halkının Çin devriminde başarıya ulaşmasının tek nedeni Marksizmi kabul etmeleri ve onu Çin devrim pratiği ile bütünleştirmeleridir.

Yabancılara ait şeyleri öğreniyoruz, çünkü Çinlilere ait şeyleri incelemek ve geliştirmek istiyoruz. Bu açıdan doğal ve toplumsal bilimler benzerdir. Yabancı ülkelerdeki tüm iyi şeylerin ustası olmalı ve bundan sonra bunları uygulamalı ve bu süreç içinde bunları geliştirmeliyiz. Doğal bilimler alanında kendi bağımsız yaratıcı çalışmalarımızı sürdürmeli ve Çin'in bilimsel mirasını incelemekle kendi düşünce sistemlerimizi oluşturuncaya kadar ülke dışındaki çağdaş bilimsel bilgi ve yöntemleri kullanmalıyız. Örneğin Batı tıbbını ve fizyoloji, patoloji, biyokimya, bakterioloji ve anatomi gibi ilişkili diğer çağdaş bilimleri alın. Bunları incelemek istemediğinizi söyleyebilir misiniz? Bu çağdaş bilimlerin tümünü incelemeliyiz. Fakat Batı konusunda çalışanların bir kısmı aynı zamanda Çin tıbbını da incelemeli ve çağdaş bilimsel bilgi ve yöntemleri kadim Çin tıbbî yöntem ve maddelerimizi düzene sokma ve incelemede kullanmalıdır. Aynı zamanda yeni bir Çin tıp ve eczacılık bilimi yaratmak için, Çin ve Batı tıbbı ve eczacılığını bütünleştirmelidirler.

Eğer bu doğal ve toplumsal bilimlere uygulanabiliyorsa, sanat ile ilgili olarak ne kadar daha fazla uygulanabilmelidir? Yabancı ülkelerden öğrenmeli ve yabancı ülkelerdeki iyi şeyleri özümlemeliyiz, fakat bunları öğrendikten sonra Çin'in çeşitli halklarının sanatlarını incelemek ve geliştirmekte kullanmalıyız. Yoksa çalışmamız hiç kimseye yararlı olmayacaktır. Yabancı sanatları incelemede, temel kuram ve tekniklerini incelemedeki amacımız Çin'in çeşitli halkları için yeni bir sosyalist sanat yaratmaktır. Bu sanat kendi bireysel ulusal form ve şekillerine sahip olacaktır.

Çağdaş kültür açısından Batı'nın standardlarının bizimkinden yüksek olduğunu kabul etmeliyiz. Biz geride kalmışız. Sanatla ilgili olarak durum böyle midir? Sanatta güçlü olduğumuz noktalar ve zayıflıklarımız var. Eksikliklerimizi kapatabilmek için yabancı ülkelerdeki iyi şeyleri özümlemekte başarılı olmalıyız. Eğer eski alışkanlıklarımızı sürdürür ve yabancı edebiyatı ince-

lemezsek ve bunu Çin'e sokmazsak ve yabancı müziği dinlemeyi ve çalışmayı bilmezsek, bu iyi birşey değildir. Tüm yabancı şeyleri körü körüne reddeden İmparatorice Dowager Tz'u-hsi (1) gibi olmamalıyız. Yabancı şeylerin körü körüne reddedilmesi, yabancı şeylere körü körüne tapılması demektir. Her ikisi de hatalı ve zararlıdır.

Yabancı ülkelerden öğrenmede tutuculuk ve dogmatizme karşı olmalıyız. Dogmatizmden zaten politik olarak yeteri derecede zarar gördük. Ülke dışından kopye ettiğimiz herşey olduğu gibi uygulandı ve bu da büyük bir yenilgi ile sonuçlandı. Beyaz bölgelerdeki Parti örgütleri güçlerinin yüzde yüzünü ve devrimci üsler ve Kızıl Ordu gücünün yüzde doksanını yitirdi ve devrimin zaferi birçok yıl ertelendi. (2). Bunun nedeni hareket noktası olarak gerçeği değil, dogmatizmi alan bazı yoldaşların varlığıydı. Bu yoldaşlar Marksizm—Leninizmin temel kuramı ile Çin devriminin somut pratiğini bütünleştirmediler. Eğer bu tür dogmatizmi reddetmemiş olsaydık, Çin devrimi bugünkü zaferini kazanmamış olurdu.

Sanatlar alanında da bu dersi iyi öğrenmeli ve dogmatizmin bizi sarmasını engellemeliyiz. Yabancı şeylerin incelenmesi herşeyin olduğu gibi ithal edilmesi anlamına gelmemektedir. Herşeyi eleştirici bir şekilde kabul etmeliyiz. Günümüz halkına yararlı olmak için eskilerden öğreniriz ve Çin halkına yararlı almak için yabancılardan öğreniriz.

Yabancı ülkelerden iyi şeyler öğrenmek ve aynı zamanda Çin'den iyi şeyler öğrenmek zorundayız. Yarım şişelik şirkeler işe yaramaz. İki yarım şişeyi iki dolu şişeye değiştirmeliyiz (3). Hem Çinlilere ait olan. hem de yabancılara ait olan şeylerin ustası olmalı ve bunları organik bir bütün halinde birleştirmeliyiz. Lu Sun bunu yaptı. Hem Çin açısından ve hem de yabancıları değerlendirirken becerili idi, fakat onun başarısı çeviri lerinden çok yaratıcı çalışmasındaydı. Yaratıcı çalışması ne yabancı şeylere, ne de eski tür Çin şeylerine benzerdi, fakat yine de Çinliydi. Lu Sun'un çalışmalarını inceleyelim hem Çinli ve hem de yabancı şeylerin ustası olalım, Çin ve yabancı sanatın iyi noktalarını özümleyelim, bunları birleştirelim ve niteliksel ulusal form ve biçimi olan yeni bir sanat yaratalım.

Pek tabii ki Çinlilere ve yabancılara ait olan şeylerin başarılı bir şekilde bütünleştirilmesi kolay birşey değildir. Bu zaman alan bir süreçtir. İçine yabancı şeylerin katılmasının olanak dışı olduğu bazı Çin şeyleri vardır. Örneğin roman yazarken, dil, harfler ve konu Çinli olmalıdır, fakat bunların Çin «tefrikası» şeklinde yazılmasına (4) gerek yoktur. Ne Çinli, ne de Batılı olmayan bazı şeyler ortaya çıkarabilirsiniz. Bu şey eşek veya at değil de katır olursa, asla kötü değildir. İki şey birleştiğinde bunların şekli değişir. Tamamiyle eski şekillerini korumaları olanak dışıdır. Çinlilere ait şeyler değişecek. Çin'in görünümü politik, ekonomik ve kültürel açılardan büyük değişikliklerden geçmekte. Fakat ne kadar fazla değişirlerse değişsinler, Çinililere ait olan şeyler daima kendilerine ait olan özelliklerine sahip olacaklar. Yabancılara ait olan şeyler de değişir. Ekim Devriminden sonra dünyanın çehresi temel bir değişimden geçti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu değişiklik yeni bir yönde gelişti. Yabancılara ait olan şeylerin eleştirici bir yaklaşımla kabul edilmesine ve özellikle sosyalist dünya kapitalist dünyanın ilerici halklarından alınacak şeylere dikkat etmeliyiz.

Kısaca; sanatın bağımsız yaratıcı nitelikleri olmalıdır. Zamanın nitelikleri ve aynı zamanda ulusal nitelikle belirgin bir şekilde massettirilmelidir. Çin sanatı ne gittikçe daha fazla geçmişe dönmeli, ne de gittikçe daha fazla Batılılaşmalıdır. Çin sanatı zamanın ve ulusun niteliklerini gittikçe daha fazla yansıtmalıdır. Bunu başarmaya çalışırken deneylerden geçmekten sakınmamalıyız. Özellikle uzun bir tarihi ve büyük bir nüfusu olan Çin gibi ülkede çeşitli milliyetlerin ihtiyaçlarına daha iyi hizmet edebilmek için bu tür deneylerin sürdürülmesi daha da gereklidir. Herşeyin tamamiyle düzgün olmasını istemiyoruz. Düzgünlük formül yazmaya götürür (5). Bunlar ister yabancı ister yerli formüller olsun, her ikisi de cansızdır ve Çin halkınca hoş karşılanmamaktadır.

Burada Batı eğitiminden geçmiş burjuva aydınlarına karşı alınacak tavır sorusu ortaya çıkıyor. Eğer bu soruyu uygun bir şekilde ele almazsak, bunun sadece sanat üzerinde değil, aynı zamanda tüm devrimci amaç üzerinde de olmsuz etkisi olacaktır. Çin milli burjuvazisi ve aydınları birkaç milyon kişi-

den oluşur. Bunların sayısı büyük olmamakla beraber, çağdaş kültüre sahiptirler. Bunları birleştirmeli, eğitmeli ve yeniden şekillendirmeliyiz. Komprador sınıfın kendi kültürü vardır; bu bir köle kültürüdür. Toprak ağası sınıfın da kendi kültürü vardır, feodal kültür. Uzun bir süredir baskı altında tutulmaları nedeniyle Çin işçi ve köylüleri hâlâ fazla kültürel bilgiye sahip değillerdir. Kültürel ve teknik devrimlerinin görevleri tamamlanıncaya kadar burjuva aydınlarının göreli olarak daha fazla bilgi ve maharetleri olacaktır. Politikamız doğru olduğu ve bu kişileri eğitip yeniden şekillendirebildiğimiz sürece, sosyalizm davası için hizmette bulunmalarını sağlıyabiliriz. Bu kişileri eğitip yeniden şekillendirebilir miyiz? Evet. Burada bulunanların birçoğu geçmişte burjuva aydınları idiler ve burjuvaziden proletaryanın saflarına katıldılar. O zaman şimdinin burjuva aydınları da niçin bu tarafa geçmesin? Gerçekte şimdiden bu tarafa geçmiş birçok kişi var. Onlarla birleşmek, onları eğitmek ve onları yeniden şekillendirmek konularında başarısız olmamalıyız. Ancak bunu yaparsak bu kişiler işçi sınıfının devrimci amacına, sosyalist devrime ve sosyalizmin kurulmasına yararlı olacaklardır.

Burada bulunan sizler müzisyensiniz. Batı müziğini incelerken birçok önemli sorumluluklarınız var. Çin tıbbının düzene sokulması ve geliştirilmesinin Batı türündeki doktorlara bağlı olduğu gibi, Çin müziğinin düzene sokulması ve geliştirilmesi de Batı türü müziği inceleyen sizlere bağlı olmalıdır. Üzerinde çalıştığınız Batı şeyleri yararlıdır. Fakat siz hem Batı şeylerinin, hem Çin şeylerinin ustası olmalı ve «tamamiyle Batılılaşmamalısınız.» Niteliksel ulusal form ve şekilleriyle kendi Çinli değerlerimizi yaratmak amacıyla Çin değerlerine dikkat sarfetmeli ve bunları inceleme ve geliştirme konusunda elinizden geleni yapmalısınız. Eğer bu temel politikayı kavrarsanız çalışmalarınızın büyük bir geleceği olacaktır.

24 Ağustos 1956
Türkcesi : Ali Çetin

NOTLAR

1. 1898 yılında Ana Kraliçe Tz'u-hsi (1835-1908) 1889 yılında imparator olan kuzeni Kuang Hsü'ye terkettiği devlet idaresini eline aldı ve 'Reform Hareketini' ezdi; Bokserleri yabancılara karşı olan hücumlarında destekledi.
2. Bu pasaj başlıca 1933-34 yıllarında komünistler tarafından uğranan yenilgilerden ve sonunda onları Kiangsi ve civar illerdeki üslerini terkederek Uzun Yürüyüşe başlamalarına yol açan olaylardan bahsetmektedir. Mao bu yenilgileri Moskova eğitimli 'Dönüş Öğrenciler Hizibi' tarafından Çin Komünist Partisine empeze edilen hatalı taktiklere Komünist askeri danışmanı Otto Braun (Li Te)'ye ve bunların Çin ve Sovyet şartları arasındaki farklılıkları göz önüne alamamalarına bağlamaktadır.
3. Şöyle bir Çin atasözü vardır: 'Yarım şişe sirke sallanır fakat bir şişe sallanmaz.' Mao bu mecazı açıkça Çin'in yalnızca değişik fikir ve tarzların bir karışımına değil, fakat Çin Avrupa ögelerinin gerçek bir sentezine ihtiyacı bulunduğunu söylemek için kullanıyor.
4. Geleneksel Çin romanları, Su Kıyısı, Üç Krallığın Hikayesi veya Kırmızı Odanın Rüyası hikaye anlatıçılarının sanatından doğmuştur. Böylece bölümler olayların önemli yerlerinde kesilir ve kahramanın bu zor durumdan nasıl kurtulduğunu öğrenmek istiyorsanız gelecek bölümü okuyun (veya dinleyin) gibi cümlelerle sona erer.
5. Kelime olarak, sekiz bölümlü yazılar yazmak. Bu çok suni üslüp onbeşinci yüzyıldan sonra imparatorluk sınırlarına girecek adayların kompozisyonlarını yazmak zorunda oldukları kalıplar idi ve ukalalık ile formalizm için genel bir mecaz haline gelmişti.

Dünya Halk Ve Demokrasi Şiirleri (Birinci Kitlp)	15 Lira
Dünya Halk Ve Demokrasi Şiirleri (İkinci Kitap)	20 Lira
Bugünün Diliyle Tevfik Fikret (İkinci Baskı)	10 Lira
Bugünün Diliyle Mevlâna (Dördüncü baskı, tükendi)	
Bugünün Diliyle Hayyam (İkinci Baskı, Tükendi)	
Mutlu Olmak Varken (Şiirler, az kaldı)	8 Lira
Vietnam Şiiri (A. Timuçin'le)	10 Lira
Filistin Şiiri (A. Timuçin'le)	10 Lira
Portekiz Sömürgeleri Şiiri (A. Timuçin'le)	10 Lira
Halkın Ekmeği (Brecht'ten şiirler, A. Bezirci'yle)	12,5 Lira

a. kadir

P. K. 58 — Beyazıt
İSTANBUL

SERGEN YAYINLARI SUNAR

GELİN ÖMRÜMÜZ

TAHİR ABACI'NIN HİKÂYELERİ

10 liralık pul göndererek Yarına Doğru'dan isteyebilirsiniz.

YARINA DOĞRU

YENİ DÖNEM 1. CİLTTE (13-18. SAYILAR) YER ALAN İMZALAR:

Mayakovski, Güneş Bozkaya, Osman Şahin, Sakıp Coşkun, Şükrü Bilgiç, Tahir Abacı, Veysel Çolak, Bertolt Brecht, Gün Değer, İsmail Kadare, A. Kadir, Ahmet Durma, Nâzım Hikmet, Ahmet Ada, Mehmet Tahir, Süleyman Bulut, Kadir Dirican, V. İ. Lenin, Zeynep Sağnak, Ernesto Che Guevara, Haşmet Zeybek, İlyas Çıvgan, Drittero Agolli, Nezih Coş, Yakup Çiftçi, Aden Tolay, Fikret Otyam, Ömer Zülfü, Aysel Özakın, Nicolas Guillen, Yunus Ekin, Serpil Aslan, Kemal Özer, Celal Soycan, Kemal Burkay, Lu Sun, Oğuz Türkyılmaz, Sevgi Soysal, Erol Çankaya, Tevfik El Zeyyat, Celal Özcan, Ahmet Say, Sinan Fıratlı, M. Niyazi Akıncıoğlu, Mehmet Ergün, Margaret Randall, Cesar Wallejo, Hugo Blanco, Otto-Rene Castillo, Leonel Rugama, Roque Dalton, Haydee Santamaria, Timuçin Özyürekli, Murathan Mungan, Jozef Stalin, Enver Gökçe, Asım Bezirci, Adnan Özyalçıner, Asturias, Pablo Neruda, Carrera Andrade, Pereda Valdes, Olivares Figueroa, Luis Munoz Marin, Gordillo Cervantes, Jorge de Lima, Ülkü Tamer, Duran Yılmaz, Mao Zedung

- 576 sayfada şiirler, hikayeler, yazılar, eleştiriler, dünya şiirinden çeviriler...
- Seçkin bir antoloji niteliğinde...
- Karton kapak içinde 40 TL. fiyatla yakında çıkıyor...
- Ödemeli isteyiniz...

ŞÜKRÜ BİLGİÇ

YAŞAMAYA SEVDAI

HİKAYELER

YARINA DOĞRU YAYINLARI

10 lira

TAHİR ABACI

GELİN ÖMRÜMÜZ

HİKAYELER

SERGEN YAYINLARI

10 lira